Gemeente Assen

Bijlage 4 - Reacties op de Regionale Energiestrategie 1.0 regio Drenthe

Via de website van de gemeente Assen konden geïnteresseerden van 15 april tot 15 mei een reactie op de RES indienen. Dat is gedaan door 9 inwoners. Naast de reacties die binnengekomen zijn via de website, zijn er ook 2 reacties binnengekomen via de griffier. Ook de Natuur- en milieufederatie Drenthe heeft, samen met de Drentse KEI, een reactie ingediend. Al deze reacties zijn in deze bijlage gebundeld en voorzien van beantwoording. Na vaststelling van de Regionale Energiestrategie 1.0 regio Drenthe, ontvangen de respondenten een reactie van de gemeente.

Er is een drietal digitale bijeenkomsten gehouden waarin de Regionale Energiestrategie is besproken met inwoners. Op 31 maart is er een bijeenkomst geweest over de RES met het Asser energieplatform (de groep van 50 inwoners die meedenken over de energietransitie). Op 7 en 28 april zijn webinars georganiseerd voor alle inwoners. De verslagen van deze bijeenkomsten zijn in deze bijlage opgenomen.

De inspraakreacties van inwoners wijzen uit dat we met de ambitie en inzet van ‘zon op dak’ en ‘zon op land’ goed aansluiten bij de wensen van inwoners, maar dat er in de uitwerking aandacht nodig is voor opslag, netcapaciteit, betaalbaarheid, het betrekken van inwoners en het behoud van het landschap. Deze aandachtspunten nemen we mee in het proces van de RES 2.0 en in de verdere uitwerkingen van ons gemeentelijk beleid en projecten.

Inhoud

Reactie van Natuur- en Milieufederatie Drenthe en Drentse KEI 3

Inwonersreacties - binnengekomen via www.assen.nl 3

Reactie van de werkgroep Duurzaam Kloosterveen – binnengekomen via de griffie 8

Inwonersreactie – binnengekomen via de griffie 12

Reactie Vereniging Eigen Huis 23

Verslagen digitale bijeenkomsten 24

Energieplatform 31 maart 24

Energiecafé RES 7 april 27

Energiecafé 28 april 29

Bijlage 1 Reactie van de Natuur- en Milieufederatie Drenthe en Drentse KEI 32

Bijlage 2 Volledige Reactie van de werkgroep Duurzaam Kloosterveen 41

Bijlage 3 Volledige inwonersreactie – binnengekomen via de griffie 45

Reacties	Beantwoording
Reactie van Natuur- en Milieufederatie Drenthe en Drentse KEI	
De reactie van de Natuur- en Milieufederatie Drenthe (NMF Drenthe) en de Drentse KEI is als bijlage toegevoegd. Samengevat:	
De Natuur- en Milieufederatie Drenthe (NMF Drenthe) start met een bericht aan gemeente Assen. De NMF Drenthe complimenteert de gemeente met het realistische bod en het bestaande beleid. Daarnaast vragen ze aandacht voor afstemming met omliggende gemeenten voor clustering van energieprojecten. Dit wordt ook genoemd in de algemene opmerkingen, waarbij ze de provincie vragen de regie hiervoor op te pakken. De algemene opmerkingen van de NMF Drenthe en de Drentse KEI gaan vooral over de uitwerking van de RES in de omgevingsvisies, omgevingsplannen en andere beleidskaders. Daarbij vragen ze vooral aandacht voor landschappelijke inpassen en burgerparticipatie. Voor burgerparticipatie zien beide partijen het liefst dat gemeenten het voortouw nemen in participatie bij energieprojecten. Ook willen ze dat gemeenten financiële participatie en lokaal eigendom afdwingen.	Financiële participatie en lokaal eigendom zijn niet afdwingbaar. Dergelijke afspraken kunnen ook niet in een anterieure overeenkomst worden vastgelegd. De anterieure overeenkomst wordt geregeld in de Grondexploitatiewet (afdeling 6.4 van de Wro). Hierin kunnen alleen kosten met betrekking tot grondexploitatie worden verhaald. Dit zouden wij graag anders zien. Daarom hebben we de aandachtspunten 13 en 14 opgenomen. Gemeente Assen zal financiële participatie bij energieprojecten wel altijd bespreken met een initiatiefnemer. Wij zullen wel eisen stellen aan de procesparticipatie en de landschappelijke inpassing. Dit doen we in het kader van de omgevingsvergunning. De gemeente Assen blijft in gesprek met de Energiecoöperatie Duurzaam Assen (lid van de Drentse KEI). Op dit moment zijn zij partij in de ontwikkeling van de zonneparken Assen Zuid en zandwinplas Ubbena. De NMF Drenthe is als adviseur betrokken bij deze projecten. Wij onderschrijven de opmerkingen van NMF Drenthe en de Drentse KEI en zullen hier dan ook gehoor aan geven, voor zover mogelijk binnen de wettelijke kaders.
Inwonersreacties - binnengekomen via www.assen.nl	
Zoals ik tijdens de informatie avond al een paar keer opgemerkt heb, ontbreekt het bufferen van de opgewekte elektrische energie in deze energiestrategie. • U zet kennelijk in op de grootschalige opwekking van elektriciteit vanuit zonne- en windenergie. • De huidige reguliere elektriciteitsopwekking is vraag gestuurd. Er wordt energie geproduceerd op de moment dan daar behoefte aan is. • Zonne en windenergie zijn aanbod gestuurd. Er wordt energie opgewekt op momenten dat daar geen behoefte aan is. • Zolang deze zonne- en windenergie nergens gebufferd of opgeslagen kan worden, is deze hele strategie zinloos. • Het heeft geen nut om zonne- of windenergie op te wekken op momenten dat daar geen behoefte aan is. • Nogmaals: het elektriciteitsnet is geen buffer. Alle elektriciteit die daar op een zeker moment in gaat moet er op dat zelfde moment ook weer uit.	De RES gaat met name in op grootschalige opwek van duurzame energie met zon en wind. Deze hernieuwbare elektriciteit is inderdaad afhankelijk van het weer, het moment op de dag en het seizoen, wat gevolgen heeft voor het gebruik van het elektriciteitsnetwerk. De netbeheerders zijn verantwoordelijk voor voldoende capaciteit op het net en zij gaan op basis van de RES aan de slag met uitbreiding en verzwaring van het net. De RES geeft daartoe een concreet toekomstbeeld voor het volume duurzaam opgewekte elektriciteit in 2030. Er zijn echter nog diverse onzekerheden, zoals u ook schetst, zoals de ontwikkeling van de elektrificatie van mobiliteit, bedrijfsprocessen en de warmtevoorziening tot 2030. Binnen de met de RES opgestarte samenwerking in de regio blijft dit een voortdurend aandachtspunt. Onderdeel daarvan is het ontwikkelen van een routekaart voor netcapaciteit die periodiek herijkt wordt op grond van recente ontwikkelingen en plannen. De energie op het netwerk moet in balans zijn van vraag en aanbod. Wanneer het netwerk ‘vol’ raakt, wordt momenteel bijgestuurd door de elektriciteitsproductie in

• Ook het doorkoppelen van elektriciteitsnetten is nog steeds geen buffer, het maakt de energie voorziening alleen maar minder stabiel en meer gevoelig voor storingen. • Plannen zoals opwekken van waterstof en dat als buffer te gebruiken zijn technisch nog lang niet ontwikkeld. • Het is beter om eerst buffermogelijkheden te ontwikkelen en daarna pas iets aan deze alternatieve energieopwekking te doen. • Het geld dat nu besteed wordt aan de opwekking van de energie zonder adequate buffering is weggegooid geld. • U geeft in de rapportage al aan dat er congestie op kan gaan treden. Maar ik mis een goede oplossing van dit probleem. U noemt in punt 5.9 dat dit haalbaar en betaalbaar moet zijn. Dat aspect zie ik nergens concreet in de plannen terug.	gascentrales te verlagen. Zo wordt het netwerk dus gebruikt als 'buffer'. Naarmate de hoeveelheid hernieuwbare energie groter wordt, zal het balanceren van vraag en aanbod moeilijker worden en wordt opslag van energie belangrijker. De ontwikkelingen hierin gaan snel. Zo bestaat er al een accu die op bedrijfsniveau in te zetten is en binnen 7 jaar terugverdiend wordt. Dit kan binnenkort al ingezet worden op plekken waar netcongestie is. Een kenmerk van de energietransitie is dat ontwikkelingen gelijktijdig plaatsvinden. We kunnen en willen niet wachten totdat alles uitgedacht is. Neem de zonnepanelen op daken van inwoners: ook deze ontwikkeling gaat razendsnel, met dank aan de koplopers die hier jaren geleden gewoon mee begonnen zijn. Er vindt nog heel veel innovatie plaats, ook op het gebied van energieopslag. Ondertussen wordt het elektriciteitsnetwerk de komende jaren flink uitgebreid om hier op voor te sorteren. Haalbaar en betaalbaar in 5.9 gaat in op de warmtetransitie. In Assen hebben wij dit als uitgangspunten benoemd in de Transitievisie Warmte. Ook voor andere gemeenten in Drenthe is dit een belangrijk uitgangpunt, vandaar dat dit ook in de RES benoemd is.
Heb vorige week een energiecafe bijgewoond. Vind dat we ook de gemiddelde burgers moeten meenemen ipv alleen bedrijven en ook zorgen dat dit betaalbaar is. Zoals subsidies en tegemoetkomingen voor diverse aanpassingen van de woning. Er zijn veel daken ook die benut kunnen worden van particulieren dus waarom dit niet aantrekkelijker maken zodat dit bekostigd gaat worden. Ik zou liever zien hoe je goedkoop als huis eigenaar zonne-energie kan krijgen. Als huurder gaat het via de verhuurder.	Binnen de RES wordt gewerkt aan plannen voor grootschalige zonne- en windenergie en warmte. De RES gaat niet over de opwek van zon op particuliere daken (kleinschalige opwek) of over andere duurzame aanpassingen aan particulier woningbezit. Dit zijn echter wel degelijk doelen uit het landelijke, provinciale en gemeentelijke beleid. Hiervoor maken we andere plannen, zoals bijvoorbeeld de Transitievisie Warmte. Niet alleen bedrijven worden ondersteund (zoals bij zon-op-de-zaak), ook onze inwoners willen we graag informeren, motiveren en activeren om aan de slag te gaan. Dit doen we onder meer met onze campagne 'met energie aan de slag'. Via ons Drents Energieloket geven we huiseigenaren uit Drenthe onafhankelijk advies om energie te besparen en hun woning stap voor stap te verduurzamen. Ook is hier een overzicht van alle landelijke, provinciale en gemeentelijke regelingen te vinden met financieringsmogelijkheden.
Ik mis in het verhaal wat precies nodig is qua ambities en hoe dat is vastgesteld. Ik had graag gezien hoeveel besparing te bereiken is via diverse wegen (isolatie, elektriciteitsbesparende voorzieningen etcetera). Transitie van warmte naar elektrisch of vice versa kan een verandering van behoefte betekenen. Dan pas kan de vraag naar warmte en de vraag naar elektrisch worden bepaald. De restwarmte	De energietransitie heeft meerdere aspecten de u benoemd in uw reactie: besparen van energie, onze toekomstige energievraag, uitgesplitst in warmte en elektriciteit, en vervolgens met welke duurzame bronnen of opwekmogelijkheden we hier in gaan voorzien. Hiervoor maken we verschillende plannen en studies. Het Klimaatakkoord is het integrale vertrekpunt. De RES gaat voornamelijk over de opwek van grootschalige

bij aterro en domo en emmtech en. is ook afhankelijk van de ontwikkelingen aldaar (bij domo neemt de beschikbare warmte in de tijd af). Onderscheid tussen LT en HT warmte is ook relevant. Bij mij leven nog veel vragen en ik kan derhalve het rapport lastig interpreteren.	duurzame energie met zon en wind. Dit plan maken we op regionaal niveau. Op gemeentelijk niveau hebben we net een Transitievisie Warmte opgesteld, waarin een globale route schetsen hoe we richting 2050 onze gebouwen op een andere manier kunnen verwarmen. Ook werken we aan een actualisatie van onze Visie Energietransitie, waarin we ingaan op ons toekomst verbruik over alle sectoren in onze gemeente. De RES gaat dus over één van de onderdelen van de energietransitie. Om u enig inzicht te geven in de ambities en getallen: in Drenthe wordt ongeveer 14,3 TWh aan energie verbruikt (incl warmte). De Drentse ambitie is 3,45 TWh. Dat is ongeveer 24% van het verbruik. Dat betekent dat we met de huidige ambitie er nog lang niet zijn. Iedere 2 jaar wordt opnieuw gekeken naar de ambitie en het verbruik in Drenthe. Indien nodig wordt de ambitie aangepast. Gemeenten zijn nog volop bezig met hun warmteplannen. Het onderdeel warmte krijgt daarom een nadere uitwerking in de RES 2.0. Tenslotte onderschrijven we uw punt over besparen: energie die niet wordt gebruikt, hoeft ook niet worden opgewekt. Daarom blijft besparen heel belangrijk. Inwoners en bedrijven informeren we hierover, met als doel hen te motiveren en activeren om hier mee aan de slag te gaan. Gemeente Assen heeft een goed gesprek gehad met de persoon die deze reactie heeft ingediend, waarin e.e.a. is opgehelderd.
Zonne energie vanaf gebouwen (daken, eventueel straks ramen en buitenwanden) is prima. Zonneparken is een zeer slechte zaak mbt benutting van grond zowel milieutechnisch als mbt schaarste in velerlei opzicht. Windmolens is al helemaal geen goed idee; dat blijkt uit de reacties vanuit de medische wereld en de mensen die er last van hebben of krijgen; het is ook de vraag of de energie die nodig is voor de beton, de molen zelf, het transport, de bouw het onderhoud enz wel CO2 bespaart Zeer waarschijnlijk niet of maar zeer weinig tov de nadelen. De waan van de dag is een slechte raadgever. China bouwt nog steeds kolencentrales. Waarom zo'n haast in zo'n klein land om zoveel mogelijk oppervlak te offeren? Kerncentrales of (voorlopig gas-centrales) zijn zinvoller.	Fijn dat u onze ambitie om in te zetten op het zoveel mogelijk benutten van onze daken voor de opwek van grootschalige zonne-energie ondersteunt. Onze ambitie in Assen bestaat daarnaast uit het realiseren van enkele zonneparken. Bij deze zonneparken werken we volgens de zonneladder, zoals we die hebben opgenomen in ons beleidskader ‘zonneparken in Assen’ (2018): • **Trede 1:** We starten op de ladder met de prioriteit: zon-op-daken. Het gaat om zowel bedrijfsdaken als particulieren daken. • **Trede 2:** Daarna is dubbelgebruik van ruimte aantrekkelijk. Denk hierbij aan parkeerterreinen of zandwinplassen. • **Trede 3:** Voor grondgebonden initiatieven richten wij ons vervolgens op de gronden langs wegen, onder hoogspanningskabels, geluidswallen, zandafgravingen en bijvoorbeeld braakliggende grond bestemd voor bedrijven. • **Trede 4:** Pas daarna kunnen wij ons richten op agrarische grond.

	Het beleidskader voor zonneparken richt zich op locaties in tredes 2 en 3. De gemeente Assen heeft in haar bijdrage aan de RES geen doelstelling voor windenergie opgenomen. We sluiten echter niet uit dat windenergie mogelijk een optie is voor de toekomst. De eventuele mogelijkheden onderzoeken we in een integrale verkenning waarbij niet alleen naar energie wordt gekeken, maar ook naar het landschap, onze klimaatopgave en overige ontwikkelingen in het landelijk gebied. Een van de aandachtspunten bij de ontwikkeling van duurzame energie is namelijk de balans in het systeem: zonne-energie wordt voornamelijk in de zomer opgewekt en windenergie de andere seizoenen. Uw aandachtspunten – gezondheid, milieu-impact en circulaire bouw – zijn hierbij terecht. Wat China betreft: ook hier gaan de duurzame ontwikkelingen snel. Nederland heeft samen met een kleine 200 landen het Klimaatakkoord ondertekend en aan de hand daarvan werken wij richting een CO2 neutraal 2050.
Er kunnen nog talloze zonnepanelen op daken van woningen, kantoorgebouwen en m.n. de vele grote distributiecentra die langs snelwegen en op grote bedrijfsterreinen staan. Het landschap moet zoveel mogelijk gespaard, absoluut geen weilanden en meren vol met panelen. Ik vind dat de landelijke overheid hier veel meer sturing aan moet geven via wetgeving.	Wij vinden het belangrijk dat zoveel mogelijk daken worden benut voor de opwek van zonne-energie. Dit is echter niet voldoende om te kunnen voorzien in onze energiebehoefte. Daarom bestaat onze ambitie in Assen daarnaast uit het realiseren van enkele zonneparken. Bij deze zonneparken werken we volgens de zonneladder, zoals we die hebben opgenomen in ons beleidskader ‘zonneparken in Assen’ (2018): • **Trede 1:** We starten op de ladder met de prioriteit: zon-op-daken. Het gaat om zowel bedrijfsdaken als particulieren daken. • **Trede 2:** Daarna is dubbelgebruik van ruimte aantrekkelijk. Denk hierbij aan parkeerterreinen of zandwinplassen. • **Trede 3:** Voor grondgebonden initiatieven richten wij ons vervolgens op de gronden langs wegen, onder hoogspanningskabels, geluidswallen, zandafgravingen en bijvoorbeeld braakliggende grond bestemd voor bedrijven. • **Trede 4:** Pas daarna kunnen wij ons richten op agrarische grond. Het beleidskader voor zonneparken richt zich op locaties in tredes 2 en 3. De provincie stuurt op meervoudig grondgebruik, waarbij een zonnepark gecombineerd moet worden met een andere functie. Denk daarbij aan carports met zonnepanelen, een energietuin waar educatie, recreatie en energieopwek samenkomen of een zonnepark op een zandwinplas. Hiermee proberen we het landschap zoveel mogelijk te sparen.

Geen windmolens in de gemeente Assen, voor mens en dier!	In De gemeente Assen heeft in haar bijdrage aan de RES geen doelstelling voor windenergie opgenomen. We sluiten echter niet uit dat windenergie mogelijk een optie is voor de toekomst. De eventuele mogelijkheden onderzoeken we in een integrale verkenning waarbij niet alleen naar energie wordt gekeken, maar ook naar het landschap, onze klimaatopgave en overige ontwikkelingen in het landelijk gebied. Een van de aandachtspunten bij de ontwikkeling van duurzame energie is namelijk de balans in het systeem: zonne-energie wordt voornamelijk in de zomer opgewekt en windenergie de andere seizoenen.
dag meneer, mevrouw, ik heb de volgende vragen: kunt u mij voorrekenen hoeveel zonnepanelen in Kloosterveen geplaatst moeten worden om 0,1 Terrawatuur (TWh) te genereren en op hoeveel panden dit aantal zonnepanelen dan geplaatst moet worden?	De ambitie van de gemeente Assen bestaat uit twee onderdelen: 0,1 TWh met zonneparken uit het beleidskader Zonneparken en 0,1 TWh grootschalige opwek zon-op-dak. Voor 0,1 TWh 'zon op dak' is ongeveer 125 ha dakoppervlak nodig. Het gaat hier om grote daken van ongeveer 200 m2 en groter, zoals van bedrijven, kantoren en scholen. 125 ha dakoppervlak komt ongeveer overeen met 250 voetbalvelden. De ambitie van de gemeente Assen is gericht op hele gemeente en niet alleen Kloosterveen. Ook gaat het in dit plan om de opwek van grootschalige energie, dus het benutten van de grotere daken uit de stad.
Ik zou graag geïnformeerd willen worden, via ingetekende kaarten, wat er in de toekomst gepland staat in mijn omgeving, de gemeente maakt mooie beleidsplannen, maar laat wijselijk de kaart achterwege, u dient vooraf duidelijk te maken waar u iets plant, dan kan de omwonende ook zien wat het voor effect heeft op zijn woon omgeving, alleen een voorlichtingsavond is onvoldoende. Betrek omwonende ver van te voren bij dit proces en stuur een schriftelijke uitnodiging. Dan is een verder verloop ook duidelijk. Nu worden omwonenden verrast, door dat belanghebbende in stilte alles voor bereiden en hopen dat omwonende geen bezwaar maken. Ook dient er een voordeel te zijn als er in de omgeving iets gebouwd wordt wat afbreuk doet aan de woonomstandigheden, als er sprake is van omgevingsvervuiling door zonnepanelen of windmolens, daar naast is waarde vermindering van de woning zeker een bijkomend effect, waar aan gedacht moet worden en ook vergoed moet worden.	De RES 1.0 is een gezamenlijk plan van alle Drentse gemeenten. Naar aanleiding van het vaststellen van de RES 1.0 moeten gemeenten de afspraken borgen in eigen beleid. Niet elke gemeente is al zover om een ruimtelijk beeld te laten zien. Daarom is er voor de RES 1.0 afgesproken geen gezamenlijk integraal visueel beeld op te nemen. De uitwerking hiervan wordt meegenomen in de RES 2.0. De ambitie van de gemeente Assen bestaat uit twee onderdelen: 0,1 TWh met zonneparken en 0,1 TWh grootschalige opwek zon-op-dak. De ambitie voor zon-op-land is gebaseerd op ons beleidskader 'zonneparken in Assen' (vastgesteld in 2018). Hierin staan zoeklocaties voor zonneparken. Het beleidskader en de kaart zijn te vinden op: https://www.assen.nl/energie/je-omgeving. In het beleidskader staat ook omschreven dat omwonenden betrokken moeten worden bij de ontwikkeling van energieprojecten. Hierbij vinden we het belangrijk dat omwonenden ook mee kunnen profiteren. Wij vragen initiatiefnemers om dit samen met omwonenden uit te werken. Er zijn namelijk verschillende opties om dit te realiseren. Zie voor meer informatie hierover de handreiking voor 'participatie zonne- en windparken Drenthe' van de provincie Drenthe:

	file:///H:/_AppSense_/RedirectedFolders/Downloads/rew-w2012_394-handreiking_participatie_voor_zonne-_en_windenergie-web%20(2).pdf

Reactie van de werkgroep Duurzaam Kloosterveen – binnengekomen via de griffie

Deze reactie is in de tabel samengevat. De volledige reactie is opgenomen in de bijlage.

<u>Het proces – betrek bewoners bij vervolg activiteiten</u> Bij het schrijven van de RES zijn geen partijen betrokken geweest die rechtstreeks de belangen van (wijk)bewoners vertegenwoordigen. Toch heeft de energietransitie een grote impact op burgers: middels aanpassingen aan hun woning, een permanente verandering van het landschap, overlast van geluid en werkzaamheden voor aanpassingen aan hun woning als ook extra belastingen en tarieven om de transitie te betalen. Daarom moet de participatie van burgers centraal staan. De RES is een levend document er komen dus nog vervolg activiteiten. Onze oproep is om bij deze vervolg activiteiten nadrukkelijk de wijk bewoners te betrekken.	Gedurende het proces is op uiteenlopende wijze gecommuniceerd en geparticipeerd. Op 4, 5 en 6 februari 2021 vond de Drentse Energie Driedaagse plaats. Tijdens dit digitale festival zijn bezoekers geïnformeerd, geïnspireerd en geadviseerd, en kon men in gesprek met bestuurders. Ruim 400 inwoners van Drenthe namen deel aan het inwonersonderzoek dat uitmondde in het Drents Energieverhaal: https://groenhersteldrenthe.magzmaker.com/res_drenthe. Zij deelden hun ervaringen, meningen en zorgen over de energietransitie. Ten slotte hebben er aan de totstandkoming van de RES 1.0 diverse maatschappelijke organisaties, overheden, ondernemers, brancheverenigingen, inwonerscollectieven e.a. deelgenomen. Gemeente Assen heeft een aantal digitale bijeenkomsten georganiseerd inzake de RES. In het najaar van 2020 zijn er webinars (28 oktober en 4 november) georganiseerd over de energietransitie, waaronder een webinar over de grootschalige opwek van energie. Op 31 maart is er een bijeenkomst geweest over de RES met het Asser energieplatform (een groep van 50 inwoners van Assen die meedenken over de energietransitie). Op 7 en 28 april zijn webinars georganiseerd over de RES 1.0 voor alle inwoners van Assen Onze bijdrage voor ‘zon op land’ is gebaseerd op de locaties uit ons beleidskader ‘Zonneparken in Assen’ uit 2018. Dit beleidskader is tot stand gekomen met een participatieproces met inwoners en maatschappelijke stakeholders. Het beleidskader en de kaart zijn te vinden op: https://www.assen.nl/energie/je-omgeving. De energietransitie heeft zeker invloed op het landschap en daarmee de leefomgeving van inwoners van Drenthe. Daarom vinden wij het belangrijk dat inwoners betrokken blijven.
<u>De status van de RES – inspraak moet mogelijk blijven.</u> Weliswaar heeft de RES geen juridische status, maar in het document staan veel “visies” en “beleidskeuzen”. Duurzaam Kloosterveen is bezorgd dat het RES gebruikt gaat worden als een soort “regeerakkoord” waarin keuzes al op voorhand zijn vastgelegd en dichtgetimmerd. De inspraak van bewoners in de vervolg activiteiten wordt dan heel beperkt. Wij zouden dit onwenselijk vinden en menen daarom dat	De RES is een strategische verkenning, een soort visie op hoofdlijnen. Het klopt dat hiertegen geen bezwaar kan worden gemaakt. De opgaven en ambities uit de RES krijgen juridische status in de verankering in het instrumentarium van de Wet Ruimtelijke Ordening of de Omgevingswet, zoals omgevingsvisies, bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen. Tegen een bestemmingsplan en omgevingsvergunning, hebben omwonenden altijd de mogelijkheid om bezwaar/ beroep in te dienen.

de gemeente geen beroep zou moeten doen op “afspraken in de RES”. De deur naar betekenisvolle inspraak moet open blijven staan voor wijk bewoners.	Dit willen we echter zoveel mogelijk voorkomen. Daarom vinden wij het belangrijk dat inwoners betrokken worden in een vroeg stadium bij energieprojecten. De eis voor het betrekken van omwonenden is daarom opgenomen in het beleidskader ‘zonneparken in Assen’.
<u>Groene Waterstof – sluit Assen aan op de waterstof infrastructuur</u> Duurzaam Kloosterveen vind de aandacht voor waterstof in de RES voor de regio Assen veel te beperkt. Waterstof heeft de potentie om het huidige aardgas te vervangen en “hoge temperatuur warmte” te leveren aan woningen. Hoge temperatuur warmte is voor veel woningen in Kloosterveen en daarbuiten van belang omdat daarmee tegen veel lagere kosten dan met de “lage temperatuur warmte” van een warmtepomp een woning geschikt kan worden gemaakt om in 2050 aardgas vrij te verwarmen. Wij begrijpen dat het nog een aantal jaren zal duren voordat waterstof voldoende beschikbaar zal zijn. Toch vragen wij nadrukkelijk om voor te sorteren op een aansluiting van Assen op de toekomstige waterstof infrastructuur. In de RES worden alleen projecten in Hoogeveen en Emmen genoemd, wij vinden het van belang dat ook Assen tijdig aansluit op het waterstof netwerk en dat serieus gekeken wordt naar mogelijkheden voor waterstof in de wijk Kloosterveen.	Het accent in de RES ligt op de duurzame opwek van grootschalige zon en windenergie. Het onderdeel warmte – waar waterstof aan de orde komt – is aangegeven dat – conform het rijk aangeeft – groengas en waterstof gas niet voor 2030 als logisch alternatief gelden; deze zullen vóór 2030 niet op grote schaal beschikbaar komen voor de gebouwde omgeving. De pilotprojecten met waterstof in Drenthe benoemd, en daar is Assen er geen van. Uw verzoek om voor Kloosterveen serieus te kijken naar de mogelijkheden voor waterstof heeft geen betrekking op de RES. Overigens is in de bijdrage van de RES-Drenthe (ons bod) vooralsnog geen rekening gehouden met de opwek van grootschalige energie voor waterstof. Voor de realisatie ervan is veel duurzame energie nodig in de vorm van extra zonneparken of windmolens. Mogelijk dat dit in één van de volgende RES-sen aan de orde komt. De RES wordt iedere 2 jaar geactualiseerd.
<u>Inwonersparticipatie bij energieprojecten – zorg voor realistische mogelijkheden</u> In de RES wordt terecht aandacht gevraagd voor financiele participatie van bewoners en gedeeltelijk lokaal eigendom bij energieprojecten. Duurzaam Kloosterveen is voor lokale participatie en vraagt de gemeente dit beleid verder uit te werken. Wel merken wij op dat als huishoudens een grote investering gevraagd wordt om hun eigen woning van het gas af te halen er in de praktijk voor veel mensen geen geld meer over is om te participeren in lokale energieprojecten. Dit onderstreept nogmaals het belang om een oplossing te kiezen voor Kloosterveen die kosten efficient is voor huiseigenaren en huurders.	We onderschrijven dat financiële participatie en lokaal eigendom bij energieprojecten er belangrijk is. Gemeente Assen zal dit dan ook actief stimuleren. In ons beleidskader ‘zonneparken in Assen’ vragen we hier expliciet aandacht voor. Helaas mag een gemeente dit juridisch gezien (nog) niet eisen. Lokaal eigendom hoeft niet altijd te betekenen dat flink geïnvesteerd moet worden. Vaak kan men met een klein bedrag al participeren. Als een energiecoöperatie is betrokken bij het energieproject, is lidmaatschap vaal al voldoende. Er zijn verschillende opties voor financiële participatie. Zie voor meer informatie de handreiking voor ‘participatie zonne- en windparken Drenthe’ van de provincie Drenthe: file:///H:/_AppSense_/RedirectedFolders/Downloads/rew-w2012_394-handreiking_participatie_voor_zonne-_en_windenergie-web%20(2).pdf We beogen een rechtvaardige en inclusieve energietransitie, waarin haalbaarheid en betaalbaarheid belangrijke uitgangspunten zijn voor het slagen van de energietransitie.
<u>Delen van opbrengsten - zorg voor concrete plannen</u>	Wij zijn het hier mee eens. In ons beleidskader ‘zonneparken in Assen’ is het beleidsprincipe 3x lokaal opgenomen:

Duurzaam Kloosterveen is het er mee eens dat een deel van de financiële opbrengsten van energieprojecten ten goede moet komen aan de regio. Duurzaam Kloosterveen vraagt de gemeente hiervoor met concrete plannen te komen.	1. Lokaal opwekken: eigen parken in Assen, 2. Lokaal gebruiken: stroom afnemen (via bewonerscollectief, energiecoöperatie, postcoderoos etc.), 3. Lokaal economisch en financieel voordeel: Gebiedsfonds of profijtregeling, projectenregeling, lokaal werknemers maar ook via aandelen/ obligaties (er kunnen risico's kleven aan financiële participatievormen; dit wordt per project in beeld gebracht en voor aanvang helder gecommuniceerd). Wij kunnen dit niet afdwingen, maar blijven dit wel stimuleren. De in ontwikkeling zijnde zonneparken Assen Zuid en zandwinplas Ubbena zijn voorbeelden waar dit al gebeurt. Van deze parken wordt 50% ontwikkeld door de energiecoöperatie.
<u>Recycling – zorg tijdig voor oplossingen</u> In relatief korte tijd moeten veel windturbines en zonneparken worden aangelegd. In deze RES wordt ons inziens te weinig aandacht besteed aan de impact die het over ca. 20 jaar verwijderen en vervangen van deze energie infrastructuur gaat hebben. Waar gaan tegen die tijd de dan afgedankte windturbines en zonnepanelen heen? Hoe worden die gerecycled en hoe wordt het landschap hersteld? Wie gaat de kosten hiervan betalen? Duurzaam Kloosterveen roept op om hier tijdig uitvoerbare afspraken over te maken met buurtbewoners en eigenaren van energie infrastructuur zodat er geen afval achterblijft in de provincie.	Een terechte opmerking. In de RES is een opruimplicht benoemd. Daarnaast willen we ook meer circulariteit. Dit wordt meegenomen in de RES 2.0.
<u>Opslag van stroom – meer aandacht voor het energiesysteem is nodig</u> In de RES wordt beperkt aandacht besteed aan het probleem van opslag van stroom. Zon en wind energie leveren stroom niet op het moment dat huishoudens dit nodig hebben voor verwarming. Met name bij all-ellectric oplossingen worden huishoudens afhankelijk van levering van grotere hoeveelheid stroom in de winter, ook als het niet waait. De beschikbare stroom opslag en transport capaciteit is hiervoor nu niet aanwezig. Ook in dit kader is meer aandacht voor de rol die waterstof in Assen kan spelen om dit probleem op te lossen aan te bevelen. In deze context vinden wij het uitdrukken van duurzaam opgewekte energie in het "aantal huishoudens" dat daarmee kan worden bedient ook verwarrend. Immers deze vergelijking gaat volledig voorbij aan het verschil in opwek- en verbruiksmoment. Daarnaast wordt meestal vergeleken met het huidige elektriciteitsverbruik per woning, terwijl dat juist door elektrische auto's en	De RES gaat met name in op grootschalige opwek van duurzame energie met zon en wind. Deze hernieuwbare elektriciteit is inderdaad afhankelijk van het weer, het moment op de dag en het seizoen, wat gevolgen heeft voor het gebruik van het elektriciteitsnetwerk. De netbeheerders zijn verantwoordelijk voor voldoende capaciteit op het net en zij gaan op basis van de RES aan de slag met uitbreiding en verzwaring van het net. De RES geeft daartoe een concreet toekomstbeeld voor het volume duurzaam opgewekte elektriciteit in 2030. Er zijn echter nog diverse onzekerheden, zoals u ook schetst, zoals de ontwikkeling van de elektrificatie van mobiliteit, bedrijfsprocessen en de warmtevoorziening tot 2030. Binnen de met de RES opgestarte samenwerking in de regio blijft dit een voortdurend aandachtspunt. Onderdeel daarvan is het ontwikkelen van een routekaart voor netcapaciteit die periodiek herijkt wordt op grond van recente ontwikkelingen en plannen. De energie op het netwerk moet in balans zijn van vraag en aanbod. Wanneer het netwerk 'vol' raakt, wordt momenteel bijgestuurd door de elektriciteitsproductie in gascentrales te

warmtepompen fors zal gaan stijgen. Duurzaam Kloosterveen vraagt daarom om een integrale systeem oplossing die ook opslag en transport van energie meeneemt.	verlagen. Zo wordt het netwerk dus gebruikt als 'buffer'. Naarmate de hoeveelheid hernieuwbare energie groter wordt, zal het balanceren van vraag en aanbod moeilijker worden en wordt opslag van energie belangrijker. De ontwikkelingen hierin gaan snel. Zo bestaat er al een accu die op bedrijfsniveau in te zetten is en binnen 7 jaar terugverdiend wordt. Dit kan binnenkort al ingezet worden op plekken waar netcongestie is. Een kenmerk van de energietransitie is dat ontwikkelingen gelijktijdig plaatsvinden. We kunnen en willen niet wachten totdat alles uitgedacht is. Neem de zonnepanelen op daken van inwoners: ook deze ontwikkeling gaat razendsnel, met dank aan de koplopers die hier jaren geleden gewoon mee begonnen zijn. Er vindt nog heel veel innovatie plaats, ook op het gebied van energieopslag. Ondertussen wordt het elektriciteitsnetwerk de komende jaren flink uitgebreid om hier op voor te sorteren.
<u>Transport van stroom - wie gaat betalen?</u> De netbeheerders geven in de RES aan dat zij de transportcapaciteit voor ambitie van de RES regio Drenthe kunnen realiseren, maar dat daarvoor stevig moet worden geïnvesteerd. De kosten hiervan zullen conform de geldende regelgeving worden doorberekend in de transporttarieven die door burgers en bedrijven betaald moet worden. De huishoudens gaan dus naast de investeringen in hun eigen woning ook flink meebetalen aan de aansluiting van wind en zonneparken en aan de aanpassingen van het stroomnet in Drenthe. Duurzaam Kloosterveen vraagt om meer duidelijkheid over de financiele en praktische consequenties van uitbreiding van infrastructuur. Bijvoorbeeld: • Hoe hoog zijn de extra kosten en hoeveel duurder wordt het transport van gas en stroom voor huishoudens? • Gaan huishoudens in Drenthe betalen voor de kosten van de aansluiting van wind en zonneparken op het regionale net ten behoeve van stroom die buiten de provincie zal worden afgenomen? • Hoeveel straten moeten opengebroken worden en welke overlast geeft dit? • Hoeveel groter worden de HS/MS stations en waar gaan extra hoogspanningsleidingen komen?	Het klopt dat de uitbreiding van het netwerk ruimtelijk en financieel impact zal hebben voor de inwoners van Drenthe. Hoe groot deze impact is, kunnen we nu nog niet beantwoorden. Dit zal per project verschillen. Wat er in Drenthe moet gebeuren om het netwerk klaar te maken voor de RES 1.0, staat omschreven in de bijlage: 'Netimpactrapportage RES 1.o regio Drenthe.' De kosten van de uitbreiding van het netwerk zijn maatschappelijke kosten. De aansluiting van energieprojecten op het netwerk (de stekker van een project), worden betaald door de initiatiefnemer van het project.

<u>Geen windmolens in de gemeente Assen</u> Deze RES 1.0 voorziet geen wind energie binnen de gemeente grenzen van Assen, en eveneens niet direct rond Assen. Duurzaam Kloosterveen is het daar mee eens. Hoge windmolens passen niet in Assen. We spreken dan ook op voorhand de hoop uit dat we windenergie niet toch terug zien komen in volgende versies van de RES. Enige zorg daarover bestaat vanwege de door de gemeente Assen opgestelde energie-potentiekaart (zie bijlage). Hierin zijn zoekgebieden ten westen en ten noorden van de gemeente Assen ingetekend ook in de buurt van de wijk Kloosterveen. Duurzaam Kloosterveen vraagt de gemeente niet te zoeken naar windgebieden in en rond Assen.	De gemeente Assen heeft in haar bijdrage aan de RES inderdaad geen doelstelling voor windenergie opgenomen. We sluiten echter niet uit dat windenergie mogelijk een optie is voor de toekomst. In de energiepotentiekaart die u noemt hebben we daar in het verleden al eens onderzoek naar gedaan. De eventuele mogelijkheden onderzoeken we nu in een integrale verkenning waarbij niet alleen naar energie wordt gekeken, maar ook naar het landschap, onze klimaatopgave en overige ontwikkelingen in het landelijk gebied. Een van de aandachtspunten bij de ontwikkeling van duurzame energie is namelijk de balans in het systeem: zonne-energie wordt voornamelijk in de zomer opgewekt en windenergie de andere seizoenen.
<u>Zeijerveen uitbreiding MS/HS station - voorkom overlast</u> De RES beschrijft dat op het Zeijerveen HS/MS station na uitbreiding een deel van de RES-bijdrage kan worden aangesloten. Het station Zeijerveen is direct naast de wijk Kloosterveen gelegen. Duurzaam Kloosterveen vraagt de gemeente Assen ervoor te zorgen dat aanpassingen en uitbreidingen van dit station niet tot laag frequent geluid (bromtonen) of andere (geluids)overlast gaan zorgen in de wijk.	Bij de uitbreiding van het HS/MS station is veel aandacht voor overlast van het geluid.
<u>Uitbreiding elektriciteitsnetwerk ook in Kloosterveen?</u> De RES beschrijft dat vooral bij all-electric verwarming van woningen het elektriciteit netwerk lokaal moet worden verzwaard. Duurzaam Kloosterveen heeft al aangegeven dat alleen een all-ellectric oplosssing vanwege ondermeer de hoge kosten per huishouden geen bespreekbare oplossing voor Kloosterveen is. Duurzaam Kloosterveen constateert dat ook het stroom netwerk van Kloosterveen zonder aanpassingen niet geschikt is. Wij zien dit als een aanvullend argument dat de gemeente zich niet alleen op een all-ellectric oplossing voor Kloosterveen moet richten. Duurzaam Kloosterveen vraagt om in de uitwerking van de RES meer aandacht te besteden aan de consequenties van aanpassingen aan lokale elektriciteit of gas netwerken op de leefbaarheid in de wijk. Verder zouden we graag zien dat er duidelijkheid komt over de geschiktheid van het gasnetwerk in Kloosterveen voor toekomstig waterstof gebruik.	Deze opmerking wordt meegenomen richting de RES 2.0.
## Inwonersreactie – binnengekomen via de griffie Deze reactie is in de tabel samengevat. De volledige reactie is opgenomen in de bijlage.	
Besluitvorming en juridische status Het eerste wat opviel is paragraaf 1.4 over de juridische status van de RES: “*De RES is een strategie waarin we onze ambitie*	Het Klimaatakkoord en daarmee de RES is een samenwerking tussen het Rijk, de decentrale overheden, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.

beschrijven, die de basis vormt voor omgevingsvisies, verordeningen en omgevingsplannen van gemeenten en provincie. […] Dit besluit is geen besluit in de zin van de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB) waarin een besluit wordt beschreven als "een schriftelijke beslissing van een bestuursorgaan, inhoudende een publiekrechtelijke rechtshandeling". […] Op de RES kan geen bezwaar en beroep worden aangetekend. Dat kan plaatsvinden via betreffende omgevingsvisies, verordeningen en omgevingsplannen". Hier blijkt dus uit dat een burger geen bezwaar of beroep kan aantekenen tegen de RES. Dit lijkt mij zeer ondemocratisch. Immers, het beleid en de visie, die nu in de RES voor ligt, is de resultante van een heel proces buiten de burger om. Maar het is mijn stellige overtuiging dat in een besluitvormingsproces in de energietransitie de burgerparticipatie volwaardig tot uitdrukking moet komen en dat de burgers een sturende rol hebben in het proces. Op het niveau van gemeenten kan zij, door 'hun' RES vast te stellen, zich ook committeren aan de uitvoering ervan. Voor de uitoefening van hun wettelijke bevoegdheden (vaststellen omgevingsvisie, omgevingsplan etc.) zal het RES dan leidend zijn. Artikel 7 van het Verdrag van Aarhus dwingt tot participatie in een vroeg stadium, als alle opties nog open liggen en doeltreffende inspraak nog mogelijk is. De grondslag van het RES proces is gebeurd zonder inbreng van burgers en valt op deze manier niet te repareren. Burgers hebben recht om in een vroeg stadium nee te zeggen tegen de plannen en omdat dit niet mogelijk was, hebben zij het recht om NEE te zeggen als de plannen in projectfase zijn. De totstandkoming van de processen van Klimaattafels tot de RES houdt in zekere zin een carte blanche in voor de uitvoering. Hoe desastreus dit kan aflopen heeft de Toeslagenaffaire inmiddels bewezen. In de RES is dus onvoldoende aandacht voor de positie van de burgers en die met oplopende kosten ten behoeve van de uitvoering van de energietransitie worden geconfronteerd en ten aanzien van hun leefomgeving door het voorgestelde RES proces tegen de muur worden gezet. Maar het kan nog erger. In de beoogde wijzigingen van de Klimaatwet wordt een reeks instrumenten geïntroduceerd, die het mogelijk maken het klimaatbeleid snel	De RES wordt vastgesteld door bestuursorganen en volksvertegenwoordigers die democratisch zijn gekozen. Daarmee is de RES 1.0 bestuurlijk bindend en heeft het de status van een beleidsstuk. De RES is een strategische verkenning, een soort visie op hoofdlijnen. Het klopt dat hiertegen geen bezwaar kan worden gemaakt. Het verdrag van Aarhus heeft betrekking op inspraak van het publiek bij besluitvorming. voor bepaalde specifieke activiteiten genoemd in bijlage I bij het verdrag. Zowel de Regionale energiestrategie als het opwekken van hernieuwbare energie worden niet genoemd in de bijlage. Het verdrag van Aarhus is hier dan ook niet van toepassing. Dat neem niet weg dat wij het betrekken van inwoners belangrijk vinden Gedurende het proces is op uiteenlopende wijze gecommuniceerd en geparticipeerd. Op 4, 5 en 6 februari 2021 vond de Drentse Energie Driedaagse plaats. Tijdens dit digitale festival zijn bezoekers geïnformeerd, geïnspireerd en geadviseerd, en kon men in gesprek met bestuurders. Ruim 400 inwoners van Drenthe namen deel aan het inwonersonderzoek dat uitmondde in het Drents Energieverhaal: https://groenhersteldrenthe.magzmaker.com/res_drenthe. Zij deelden hun ervaringen, meningen en zorgen over de energietransitie. Ten slotte hebben er aan de totstandkoming van de RES 1.0 diverse maatschappelijke organisaties, overheden, ondernemers, brancheverenigingen, inwonerscollectieven e.a. deelgenomen. Gemeente Assen heeft een aantal digitale bijeenkomsten georganiseerd inzake de RES. In het najaar van 2020 zijn er webinars (28 oktober en 4 november) georganiseerd over de energietransitie, waaronder een webinar over de grootschalige opwek van energie. Op 31 maart is er een bijeenkomst geweest over de RES met het Asser energieplatform (een groep van 50 inwoners van Assen die meedenken over de energietransitie). Op 7 en 28 april zijn webinars georganiseerd over de RES 1.0 voor alle inwoners van Assen Onze bijdrage voor 'zon op land' is gebaseerd op de locaties uit ons beleidskader 'Zonneparken in Assen' uit 2018. Dit beleidskader is tot stand gekomen met een participatieproces met inwoners en maatschappelijke stakeholders. Het beleidskader en de kaart zijn te vinden op: https://www.assen.nl/energie/je-omgeving. De RES is geen carte blanche voor de uitvoering. De uitvoerende besluitvorming voor projecten die bijdragen aan de ambitie in de RES is niet op basis van de RES, maar op basis van omgevingsvisie, bestemmingsplannen/ omgevingsplannen en omgevingsvergunningen. De opgaven en ambities uit de RES krijgen juridische status in de verankering in het

en flexibel bij te sturen. Doelstellingen worden daarbij aangescherpt en juridisch afdwingbaar. De gekozen instrumenten zijn de ingrediënten voor het creëren van doorzettingsmacht.. Daarmee wordt dit wetsontwerp eentje van het formaat die slecht is voor de democratie. Deze wordt door het toevoegen van de beoogde instrumenten in de Klimaatwet nog verder ondermijnd dan nu al het geval is. Terwijl in beginsel een wijziging van een wet moet leiden tot verbeteringen en herstel van de democratie. In een land als Nederland kan dit toch niet de bedoeling zijn.	instrumentarium van de Wet Ruimtelijke Ordening of de Omgevingswet, zoals omgevingsvisies, bestemmingsplannen/ omgevingsplannen en omgevingsvergunningen. Tegen een bestemmingsplan/ omgevingsplan en omgevingsvergunning, bezwaar/ beroep mogelijk. Dit willen we echter zoveel mogelijk voorkomen. Daarom vinden wij het belangrijk dat inwoners betrokken worden in een vroeg stadium bij energieprojecten. De eis voor het betrekken van omwonenden is daarom opgenomen in het beleidskader 'zonneparken in Assen'. Hierbij vinden we het belangrijk dat omwonenden ook mee kunnen profiteren. Wij vragen initiatiefnemers om dit samen met omwonenden uit te werken. Er zijn namelijk verschillende opties om dit te realiseren. Zie voor meer informatie hierover de handreiking voor 'participatie zonne- en windparken Drenthe' van de provincie Drenthe: file:///H:/_AppSense_/RedirectedFolders/Downloads/rew-w2012_394-handreiking_participatie_voor_zonne-_en_windenergie-web%20(2).pdf
Opwekking hernieuwbare energie Van het primaire energiegebruik van 3100 PJ was in 2020 slechts 7% hernieuwbaar opgewekt. Grootschalige duurzame energie kunnen we bij lange na niet voldoende opwekken voor 2030 of 2050. Een belangrijke negatieve eigenschap is namelijk dat hernieuwbare energie uit zon en wind aanbod gestuurd is. Daarbij zal er altijd een gelijke hoeveelheid fossiel energievermogen als back-up klaar moeten staan om aan de vraag te voldoen tijdens windstille dagen en wanneer de zon niet of niet voldoende schijnt. Een andere negatieve factor van hernieuwbare energie opwekken is het ruimtebeslag. Door de geringe energiedichtheid zijn veel molens en panelen nodig en daarvoor is veel ruimte nodig. En dat hebben we niet in Nederland. Fossiele energie in de vorm van energiecentrales heeft veel minder ruimte nodig. **Zonne-energie** De Universiteit Wageningen heeft onderzoek naar de opbrengst van een zonneweide. Op basis van dit onderzoek concluderen ze een zonneparken een stroomopbrengst heeft van 500 kWh per ha, ongeveer het verbruik van 150 huishoudens. **Windenergie** Van meerdere kanten wordt beweerd, dat windenergie, vooral elektriciteit uit wind op zee, binnenkort goedkoper zou worden dan elektriciteit uit fossiel of kernenergie en dat ook nog zonder subsidie. Maar windturbines	De RES gaat met name in op grootschalige opwek van duurzame energie met zon en wind. Deze hernieuwbare elektriciteit is inderdaad afhankelijk van het weer, het moment op de dag en het seizoen, wat gevolgen heeft voor het gebruik van het elektriciteitsnetwerk. De netbeheerders zijn verantwoordelijk voor voldoende capaciteit op het net en zij gaan op basis van de RES aan de slag met uitbreiding en verzwaring van het net. De RES geeft daartoe een concreet toekomstbeeld voor het volume duurzaam opgewekte elektriciteit in 2030. Er zijn echter nog diverse onzekerheden, zoals u ook schetst, zoals de ontwikkeling van de elektrificatie van mobiliteit, bedrijfsprocessen en de warmtevoorziening tot 2030. Binnen de met de RES opgestarte samenwerking in de regio blijft dit een voortdurend aandachtspunt. Onderdeel daarvan is het ontwikkelen van een routekaart voor netcapaciteit die periodiek herijkt wordt op grond van recente ontwikkelingen en plannen. De energie op het netwerk moet in balans zijn van vraag en aanbod. Wanneer het netwerk 'vol' raakt, wordt momenteel bijgestuurd door de elektriciteitsproductie in gascentrales te verlagen. Zo wordt het netwerk dus gebruikt als 'buffer'. Naarmate de hoeveelheid hernieuwbare energie groter wordt, zal het balanceren van vraag en aanbod moeilijker worden en wordt opslag van energie belangrijker. De ontwikkelingen hierin gaan snel. Zo bestaat er al een accu die op bedrijfsniveau in te zetten is en binnen 7 jaar terugverdiend wordt. Dit kan binnenkort al ingezet worden op plekken waar netcongestie is.

produceren namelijk alleen elektriciteit als het voldoende waait en hebben dan voorrang op het net. Volgens ervaringscijfers hebben windmolens op land een productiecapaciteit van slechts 21%. Gedurende de overige 79% is er back-up nodig van vooral gascentrales. Een gascentrale kan daarentegen elektriciteit wel continu leveren, ook als het niet waait. Die centrale kan bovendien bij- en afregelen naarmate de vraag naar elektriciteit bij de gebruikers varieert. Dat doet die windmolen niet, die levert evenals een zonnepark, aanbod gestuurde elektriciteit. De centrales moeten daarbij de fluctuaties van de elektriciteit snel compenseren en daardoor moeten ze continu stand-by staan omdat de wind plotseling kan wegvallen of de wind over kan gaan in harde storm, waardoor de windturbines plotseling stil gezet worden. Dat regelen en stand-by staan brengt voor die centrales veel extra kosten met zich mee. Die kosten moeten natuurlijk wel worden opgebracht en zitten daarom versleuteld in de elektriciteitsprijs voor de burger. Wat in de RES m.i. ontbreekt is een beschouwing over de gevolgen van de elektrificatie van het wegverkeer. Door de toename van het aantal elektrische voertuigen (EV) zal, naast het gasloos maken van woningen, de behoefte aan elektriciteit (fossiel of hernieuwbaar) ook nog drastisch toenemen. In een studie uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen: “Electrification of heating and transport, A scenario analysis of the Netherlands up to 2050” is onderzoek gedaan naar de te verwachte elektriciteitsbehoefte in 2050 bij het volledige elektrificeren van de woningen en van de transportsector. Samengevat betekent de 100% elektriciteit optie, inclusief een autonome groei van 0,5% per jaar, een extra elektriciteitsvraag van 100 TWh in 2050. De vraag is waar die elektriciteit vandaan moet komen. Het regeringsbeleid is dat voor de toekomstige elektriciteitsvoorziening alle conventionele centrales, behalve de gascentrales, zullen worden gesloten. In 2030 al zijn de belangrijkste energiebronnen dus aardgas, duurzame energie en import, waarbij de import ook duurzaam moet zijn. In deze studie wordt geconcludeerd, dat de CO2-reductie voor het gasloos maken van woningen in 2050 slechts 20% is van de huidige emissie in plaats van een reductie van 95 -100%. Het is volstrekt onbetaalbaar en de benodigde duurzame energie is bij lange na niet voldoende aanwezig, zelfs niet in 2050. Het wrange is daarbij, dat het aardgasgebruik op het	Een kenmerk van de energietransitie is dat ontwikkelingen gelijktijdig plaatsvinden. We kunnen en willen niet wachten totdat alles uitgedacht is. Neem de zonnepanelen op daken van inwoners: ook deze ontwikkeling gaat razendsnel, met dank aan de koplopers die hier jaren geleden gewoon mee begonnen zijn. Een all-eletric scenario voor de energietransitie is niet realistisch en is ook zeker niet het doel van de RES. De RES is slecht een onderdeel van energietransitie. Er vindt nog heel veel innovatie plaats. Zo wordt voor de getallen over zonne-energie in de brief verwezen naar een onderzoek uit 2015. De opbrengsten per ha zijn inmiddels bijna verdubbeld. Voor een goede energietransitie hebben we een mix nodig van verschillende vormen van energie, toegepast in verschillende situaties. Denk daarbij bij aan waterstof, geothermie en aquathermie. Ook de opslag van energie zal een belangrijke rol krijgen binnen de energietransitie. Ondertussen wordt het elektriciteitsnetwerk de komende jaren flink uitgebreid om hier op voor te sorteren. Hierbij wordt rekening gehouden met het elektrificeren van (een deel van de) woningen en vervoer.

zelfde huidige niveau zal blijven, maar dan omgezet in elektriciteit en tegen zeer hoge kosten voor de burger.	
Milieueffecten Nergens wordt in de RES aandacht besteed aan de mogelijk aanzienlijke milieueffecten en milieukosten, die de activiteiten in het kader van de energietransitie met zich meebrengt. Denk aan het bouwen en plaatsen van grote windturbines, het aanleggen van warmtenetten en zonneparken. Een paar voorbeelden: • Het opruimen van gasleidingen in het kader "van het gas af". Volgens de Wet bodembescherming moet de bodem na gebruik in principe "schoon" worden opgeleverd. Met het verwijderen van gasleidingen zijn bedragen gemoeid in de orde van grootte als de aanleg. Omdat het aardgasnet voor andere doeleinden, zoals biogas en waterstof, gebruikt kan worden is het verwijderen daarvan sterk af te raden. • Momenteel zijn er al opslagplaatsen van afgedankte windturbine wieken. Deze bestaan uit composietmateriaal (staal, kunststof, glasvezel, aluminium), dat nog niet te recyclen is. Als dit wel mogelijk zal zijn, zal het recyclen erg kostbaar zijn en wederom energie kosten. • Voor de bouw van windmolens en zonnecellen zijn veel zeldzame elementen nodig, die in een beperkt aantal streken o.a. in China en Afrika te vinden zijn. Bovendien zijn de hoeveelheden te winnen schaars, schaarser dan de hoeveelheden aardgas en steenkool in de wereld. Het delven en het opwerken van de elementen veroorzaakt lokaal veel lucht– en waterverontreinigingen. • Voor deze punten past een ketenverantwoordelijkheid van grondstof tot productie. Waarom is wel bijvoorbeeld voor hout met FSC keurmerk en gecertificeerde duurzame palmolie en niet voor het duurzaam winnen van grondstoffen in mijnen zonder kinderarbeid ? • De buitenunit van de warmtepomp maakt geluid, dat hinderlijk is voor de omgeving, zeker als veel woningen ermee worden uitgerust. • Te verwachten valt, dat in de winter, wanneer de warmtepomp met een slecht rendement functioneert, men meer gebruik zal maken van de open haard of een pelletkachel (zijnde "biomassa"), met als gevolg veel hinder van rook, stank en uitstoot van kankerverwekkende stoffen. Bovendien komt er daarbij extra CO2 in de atmosfeer, wat men juist met warmtepompen had willen beperken. • Ondanks Europese afspraken om gehalogeneerde fluorkoolwaterstoffen (HFK's) uit te bannen, zijn warmtepompen nu nog gevuld met deze uiterst	Binnen de RES wordt gewerkt aan plannen voor grootschalige zonne- en windenergie en warmte. In de RES wordt niet gesproken over het opruimen van het gasnetwerk. U geeft zelf al aan dat het gasnetwerk voor andere doeleinden kan worden gebruikt. Ook gaat de RES niet over duurzame aanpassingen aan particulier woningbezit, zoals het plaatsen van een warmtepomp. Wij delen uw zorgen met betrekking tot circulariteit van zonnepanelen en windturbines. Richting de RES 2.0 wordt daarom aandacht besteed aan circulariteit: *"De levensduur van zonnepanelen en windturbines is zo'n 25 jaar. Door het vervangen van de panelen of de wieken van turbines kan de levensduur worden verlengd. Echter, vervangen betekent nieuwe grondstoffen delven, verwerken, vervoeren en installeren. Omdat we met de RES inzetten op grootschalig gebruik van zonne- en windenergie, is het essentieel om hierover tijdens het proces goed na te denken. Daarom willen we in de periode naar de RES 2.0, mogelijk samen met de RES-regio's Groningen en Friesland, aandacht besteden aan circulariteit bij dergelijke projecten. Daarvoor gebruiken we expertise en creativiteit vanuit alle hoeken en werken we hieraan samen met jongeren, de markt, ondernemers en overheden."* In sommige gevallen is een MER vereist, maar die drempel is vrij hoog: bij wondmolens gaat het om 20 windturbines en voor zonneparken geldt helemaal geen MER-plicht. Gemeente Assen werkt aan een Milieueffectenstudie voor de zoeklocaties in het beleidskader 'zonneparken in assen'. Hiermee brengen we de cumulatieve effecten van de parken in beeld. Verder wordt er in Nederland veel onderzoek gedaan naar de effecten van energieprojecten op het milieu en de omgeving. Waardoor steeds meer bekend wordt over de effecten van energieprojecten op het milieu. In sommige gevallen zien we zelfs een verbetering. Een voorbeeld daarvan is het kleine zonnepark op de vuilstort bij Ubbena. Door het zaaien van de juiste kruidenmengsels en goed beheer is hier de biodiversiteit verbeterd. Dit kan ook op grotere schaal worden toegepast.

broeikasgevaarlijke koudemiddelen. Jaarlijks lekt gemiddeld 6 procent koudemiddel weg. Dat versterkt het broeikaseffect – wat juist bestreden moet worden. Goedkopere, milieuvriendelijker alternatieven als R-290/propaan willen fabrikanten en installateurs niet, met als argument 'brandbaarheid'. Als de consumenten hierover beter worden geïnformeerd dan zouden deze HFK's uit warmtepompen worden gebannen. Kortom de provincie en de gemeenten moeten ook rekening houden met extra kosten om de nadelige milieueffecten van het klimaatbeleid te onderzoeken en te beperken. Omdat grootschalige windparken en zonneparken eigenlijk "industriële energiecentrales" zijn, zou een Milieueffectrapportage (MER) vereist moeten zijn.	
Financiële consequenties Een strategie zoals de RES is een plan om een specifiek doel te bereiken. Om een besluit te kunnen nemen om dat plan uit te voeren, moet de financiële haalbaarheid onder meer voor burgers en bedrijven dus klip en klaar vaststaan. Ook moeten overige niet direct financiële consequenties, zoals het effect op milieu en leefomgeving, benoemd en waar mogelijk gekwantificeerd worden. Om beleidsmakers goed te adviseren moeten meerdere mogelijkheden gepresenteerd worden, elk met de eigen consequenties in kosten en verwacht resultaat. Het klimaatakkoord wordt uiteindelijk van onderop vorm gegeven via de RES, maar de RES geeft geen schatting van de kosten , die gemoeid zijn met de voorgestelde aanpak van de energietransitie, noch van een beschikbaar budget. De financiële risico's voor de beoogde burgerparticipaties worden in het geheel niet benoemd. De van onderop gevormde basis kan dus al geen inzicht geven over de kosten, die gemoeid zijn met de uitvoering van het beleid, noch welke financiële consequenties de uitvoering van het beleid heeft op burgers. Een belangrijk aspect daarbij is dat windturbines en zonnepanelen een levensduur hebben van 15 tot 20 jaar. Dat houdt in, dat de huidige windturbines en zonnepanelen, en die er nog voor 2030 geïnstalleerd worden, dus voor het jaar 2050 nog ten minste een keer vervangen moeten worden. Dat betekent meer investeringen en meer subsidies. Daarbij komt nog een ander aspect bij, namelijk het opruimen van oude installaties, zoals ook bij bijvoorbeeld mijnbouwinstallaties	De RES is geen *aanpak voor een voorgestelde energietransitie*. De RES richt zich op grootschalige hernieuwbare energieopwek: zon op land, zon op dak, windenergie en warmte. En is daarmee slechts een onderdeel van de energietransitie. Een van de afspraken in de RES is dat installaties, na gebruik, moeten worden verwijderd. Het verwijderen van de installaties is op kosten van de initiatiefnemer. Deze worden meegenomen in de business case van energieprojecten. De RES heeft geen invloed op de het subsidiebeleid van het Rijk. In Drenthe vinden we het belangrijk dat de lusten en lasten eerlijk verdeeld worden. Op dit moment zijn er geen wettelijke kaders waarmee lokale overheden dit kunnen eisen aan initiatiefnemers van energieprojecten. Dit is als aandachtpunt aan de Rijksoverheid opgenomen in de RES 1.0 regio Drenthe. Ondanks dat wij financiële participatie (verdeling van de lusten en lasten) juridisch niet kunnen eisen, hebben wij in ons beleidskader 'zonneparken in Assen' het beleidsprincipe 3x lokaal opgenomen: 4. Lokaal opwekken: eigen parken in Assen, 5. Lokaal gebruiken: stroom afnemen (via bewonerscollectief, energiecoöperatie, postcoderoos etc.), 6. Lokaal economisch en financieel voordeel: Gebiedsfonds of profijtregeling, projectenregeling, lokaal werknemers maar ook via aandelen/ obligaties (er

en energiecentrales het geval is. Die kosten moeten vooraf berekend en liefst gereserveerd worden . Subsidies: Een ander financieel aspect zijn de subsidies, die verleend worden voor zonneparken en windparken. Er worden de laatste tijd meer vragen gesteld over de efficiency van deze subsidie. Zo stond deze week een bericht in de media betreffende een promotieonderzoek voor de RUG. Daaruit bleek, dat van de uitgekeerde SDE subsidies voor windturbines 30 –50% verdwijnt als overwinst in de portemonnee van de initiatiefnemers. Deze overwinsten zouden vele miljarden behelzen, volgens de onderzoeker. Dit is inefficiënt en onrechtvaardig. Een kleine groep investeerders geniet van “hoge lusten”, terwijl de samenleving zucht onder “hoge lasten”. Subsidies zijn toch in principe bedoeld voor research en ontwikkelingen of voor het steunen van het invoeren van nieuwe technologieën of voor steun voor een onrendabele top. Als, zoals wordt beweert, windenergie en zonne-energie al goedkoper zouden zijn dan fossiele energie, waar is subsidie dan voor nodig? Windturbines zijn allang de onderzoeks- en opstartfase voorbij en hoeven daarom geen subsidie of garantiekapitaal meer, het zijn volwassen industrieën geworden. Als ik naar de RES Drenthe kijk schittert een goede financiële paragraaf door afwezigheid. Immers, als energietransitie “haalbaar en betaalbaar” moet zijn en “een feest voor de portemonnee” dan moet dat ook uit plannen duidelijk aantoonbaar zijn. Verder moet de RES aangevuld worden met een gedegen financieel meerjarenplan.	kunnen risico’s kleven aan financiële participatievormen; dit wordt per project in beeld gebracht en voor aanvang helder gecommuniceerd). Wij vinden het belangrijk dit te blijven stimuleren. De in ontwikkeling zijnde zonneparken Assen Zuid en zandwinplas Ubbena zijn voorbeelden waar dit al gebeurt. Van deze parken wordt 50% ontwikkeld door de energiecoöperatie. We beogen een rechtvaardige en inclusieve energietransitie, waarin haalbaarheid en betaalbaarheid belangrijke uitgangspunten zijn voor het slagen van de energietransitie
De bijdrage van de RES-Regio Drenthe is als volgt beschreven: “Als RES-regio Drenthe dragen we met onze eigen ambitie 3,45 TeraWattuur (TWh) bij aan de landelijke opgave van grootschalige hernieuwbare opwekking van elektriciteit op land van 35 TWh. Daarmee vermijden we zo’n 10 procent CO2-emissie; 2,0 Megaton (Mton) CO2- missie van in totaal 20,2 Mton (35 TWh)”. De vraag hierbij is: waarom wil Drenthe ca. 10% van de landelijke hernieuwbare opwekking voor haar rekening nemen, terwijl het qua inwonertal slechts 2,5 % bedraagt van Nederlandse bevolking. Dat betekent dat Drenthe voor een viervoudig hogere ambitie kiest dan andere provincies. Dit betekent dat ook een onnodige zware wissel wordt getrokken op de natuur en het landschap en dus ook op de inwoners van Drenthe, die zich dat nog niet realiseren. Ter vergelijking: 3,45 TWh is	De RES 1.0 combineert de ambities van de Drentse gemeenten. Van de bijdrage is 2,255 TWh al gerealiseerd of in ontwikkeling. Dat is ongeveer 65% van de totale Drentse bijdrage. Voor een groot deel van de resterende ambitie hebben gemeenten al beleid gemaakt. En ongeveer 25% van de ambitie bestaat uit zon-op- dak, wat niet zichtbaar zal zijn in het landschap. De Drentse gemeenten hebben gekeken naar wat in potentie gerealiseerd kan worden in Drenthe. De cijfermatige onderbouwing staat in de bijlage ‘feiten en cijfers per gemeente RES 1.0 regio Drenthe. De Asser bijdrage voor zon-op-land is gebaseerd op ons beleidskader “zonneparken in Assen’ uit 2018. Onze bijdrage voor zon -op -dak is vastgesteld op basis van de potentie op het beschikbare dakoppervlak (grootschalig) in de gemeente.

<table>
<tr>
<td>ongeveer gelijk aan driemaal de energie uit de Wieringermeerpolder! Deze ambitie wordt niet nader onderbouwd en ik zou graag zien dat dit ter discussie wordt gesteld in de gemeenteraden en de Provinciale Staten.</td>
<td>De landelijke opgave is 35 TWh. Opgeteld is het huidige landelijke bod ongeveer 46 TWh.</td>
</tr>
<tr>
<td>Burgerparticipatie (par. 2.2, 2.3, 2.5). Hierboven is al aangegeven, dat de burgers er bekaaid afkomen en dat is in deze paragrafen duidelijk zichtbaar. Bij de Drentse Energietafel zijn er alleen overheden en partners. Bij de ambtelijke werktafel en werkgroepen zijn alleen ambtenaren betrokken en onder de 8 maatschappelijke partners zijn ook de burgers niet betrokken, behoudens landelijke jongerengroeperingen, die niet direct de Drentse inwoners vertegenwoordigen. Ter illustratie heb ik in de RES een aantal relevante woorden geteld en in onderstaande tabel weergegeven:

<table>
<tr><th>Woord</th><th>Aantal woorden in de tekst</th></tr>
<tr><td>samen</td><td>91</td></tr>
<tr><td>beleid</td><td>43</td></tr>
<tr><td>visie</td><td>38</td></tr>
<tr><td>betrokken</td><td>27</td></tr>
<tr><td>participatie</td><td>24</td></tr>
<tr><td>afspraken</td><td>23</td></tr>
<tr><td>partners</td><td>23</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td>financiën</td><td>6</td></tr>
<tr><td>burger</td><td>2</td></tr>
<tr><td>budget</td><td>0</td></tr>
</table>

Uit deze tabel blijkt, dat de burger en het inzicht in de kosten er in het hele proces van de RES kennelijk geen relevante onderwerpen zijn geweest.</td>
<td>Gedurende het proces is op uiteenlopende wijze gecommuniceerd en geparticipeerd. Vanuit de RES regio Drenthe is participatie Drenthe breed georganiseerd. De gemeenten organiseren ook een deel van participatie en communicatie voor eigen inwoners.

Participatie Drenthe breed Vanuit het Werkbureau RES-Drenthe is een website gebouwd waar inwoners, bedrijven en instellingen terecht kunnen voor informatie en vragen. Op 4, 5 en 6 februari 2021 vond de Drentse Energie Driedaagse plaats. Tijdens dit digitale festival zijn bezoekers geïnformeerd, geïnspireerd en geadviseerd, en kon men in gesprek met bestuurders. In het ‘verhaal van Drenthe’ zijn de perspectieven van 400 Drenten onderzocht.

Participatie in Assen Onze bijdrage voor ‘zon op land’ is geheel gebaseerd op de locaties uit ons beleidskader ‘Zonneparken in Assen’ uit 2018. Dit beleidskader is tot stand gekomen met een uitgebreid participatieproces, waarbij inwoners en maatschappelijke stakeholders hebben meegedacht.

Over onze bijdrage ‘zon op dak’ voeren we gesprekken met bedrijven, instellingen, provincie en andere stakeholders, zoals Ondernemend Assen, Vaart in Assen, Assen voor Assen. Hieruit is onder meer de pilot zon-op-de-zaak voortgekomen en worden nu plannen voor de toekomst gemaakt, waarbij deze ambitie wordt meegenomen.

In het najaar van 2020 zijn er enkele webinars georganiseerd over de energietransitie, waaronder een webinar over de grootschalige opwek van energie. Op 31 maart is er een bijeenkomst geweest over de RES met het Asser energieplatform (de groep van 50 inwoners die meedenken over de energietransitie). Op 7 en 28 april zijn webinars georganiseerd over de RES 1.0 voor alle inwoners van Assen.

Gemeente Assen heeft ervoor gekozen de RES 1.0 te publiceren en inwoners, ondernemers en andere betrokkenen ook op deze wijze de mogelijkheid te geven te reageren.</td>
</tr>
<tr>
<td>Inwonersparticipatie bij energieprojecten (par. 3.2.2). “Initiatiefnemers, gemeenten en provincie zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor inwonersparticipatie bij</td>
<td>Een initiatiefnemer kan pas subsidie aanvragen, wanneer zij een omgevingsvergunning hebben voor het uitvoeren van een energieproject. Gemeenten kunnen geen eisen stellen</td>
</tr>
</table>

energieprojecten. Het vormgeven van een gedegen participatieproces ligt grotendeels bij de initiatiefnemer van dat project. Gemeenten en provincie scheppen de kaders via beleid en zien er proactief op toe dat de initiatiefnemer het participatieproces binnen deze kaders uitvoert. Initiatiefnemers van projecten voor zonneenergie houden zich aan de gedragscode 'zon-op-land' en het manifest zonneparken NoordNederland. Initiatiefnemers van windprojecten houden zich aan de gedragscode 'acceptatie en participatie windenergie op land'. Hieruit blijkt duidelijk, dat de burger pas betrokken raakt bij de uitvoering van de RES als de initiatiefnemer al een project heeft gestart. Niet de gemeente, niet de provincie is leidend hierin, maar de ondernemer of organisatie, die tot doel heeft de bouw van een zonnepark of een windturbine. De ondernemer heeft al een subsidie of vergunning, voldoet aan de RES en heeft dus geen belang meer in tegenstribbelende burgers. Hiermee geeft de overheid de enige en laatste mogelijkheid uit handen om de burger te beschermen. Er zijn weliswaar gedragscodes en de gemeentes en provincies zien er pro-actief op toe, maar de gemeente en provincies hebben ook belang dat de RES wordt uitgevoerd. Hoe willen de gemeenten en provincies dit aanpakken?	met betrekking tot financiële participatie en lokaal eigendom. Wij stimuleren dit wel en gaan actief in gesprek met de initiatiefnemer hierover. Naast financiële participatie bestaat er ook procesparticipatie. Daarbij gaat het om het betrekken van omwonenden bij de plannen. Het klopt dat de initiatiefnemer verantwoordelijk is voor het participatieproces en hierin leidend is. Maar gemeenten mogen hier wel eisen aan stellen. En dat doen we ook. In het beleidskader 'Zonneparken in Assen' staat een procesomschrijving waar de initiatiefnemer aan moet voldoen. En onlangs heeft de provincie beleid vastgesteld over dit onderwerp. Het beleid is opgenomen in de handreiking 'participatie voor zonne- en windparken Drenthe: file:///H:/_AppSense_/RedirectedFolders/Downloads/rew-w2012_394-handreiking_participatie_voor_zonne-_en_windenergie-web%20(1).pdf De omgevingsvergunning wordt hier aan getoetst. Initiatiefnemers zien zelf ook de noodzaak van participatie bij projecten. Ze hebben draagvlak nodig om het project te doen slagen.
Opwekking hernieuwbare elektriciteit (par. 3.3). Uitgangspunt van de berekeningen in de RES zijn de vollasturen van windturbines van 3000 -3400 en bij zonne-energie zijn de vollasturen 950 per jaar. Dat betekent, dat de windturbines een productiefactor hebben van 35% en de zonnepanelen een productiefactor van 11%. Echter, uit onderzoeken blijkt dat wind-op-land slecht een productiefactor heeft van 21%. Dat betekent dat de windturbines 79% van de tijd niet (genoeg) produceren en bij zonnepanelen is dat 89% van de tijd. Als het niet waait en de zon niet schijnt moet de elektriciteit worden opgewekt door de mix van kolen, gas en biomassa. Weliswaar is de hernieuwbare energie CO2 vrij, maar de back-up energiemix, is dat niet en heeft nu een CO2 emissie van ca. 450 kg/kWh.	Bij de berekening van de ambitie is men uitgegaan van de productie, zoals je die in Nederland/ Drenthe kan verwachten. Een windmolen op zee draait meer vollasturen per jaar dan een windmolen op land. En een zonnepaneel op de evenaar werkt efficiënter dan in Nederland. Dat betekent niet dat ze niet genoeg produceren, maar dat ze op een andere plek efficiënter produceren. Het klopt dat we nog voor een groot deel afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen. Op dit moment wordt iets meer dan 10% van de energie in Nederland hernieuwbaar opgewekt. Naarmate de hoeveelheid hernieuwbare energie groter wordt, wordt opslag van energie belangrijker. De ontwikkelingen hierin gaan heel snel. Zo bestaat er al een accu die op bedrijfsniveau in te zetten is en binnen 7 jaar terugverdiend wordt. Dit kan binnenkort al ingezet worden op plekken waar netcongestie is. Ondertussen wordt het elektriciteitsnetwerk de komende jaren flink uitgebreid. Een kenmerk van de energietransitie is dat we nog niet exact weten welke oplossingen het beste zijn. Er vindt nog heel veel innovatie plaats. De RES gaat oer grootschalige opwek van hernieuwbare energie, wat slechts een onderdeel is van de energietransitie.

Volgende stap (par. 3.5.7) Hier wordt gesproken over een integrale effectenanalyse. Door uit te gaan van deze integrale effectenanalyse in plaats van de reguliere milieu effect rapportage, wordt de burger dus opnieuw effectief buiten spel gezet..	De integrale effectenanalyse is niet vergelijkbaar met een milieueffectenrapportage (m.e.r.). Het kan een m.e.r. ook niet vervangen. Bij een m.e.r. worden de milieugevolgen van een besluit (zoals een omgevingsvergunning) in beeld gebracht. Een m.e.r. is op projectniveau. Voor een zonnepark is geen m.e.r. vereist. Bij windenergie is een m.e.r. nodig wanneer er 20 of meer windturbines worden geplaatst. De genoemde effectenanalyse wordt regionaal opgepakt en wordt gemaakt op basis van verschillende toekomstscenario's. De analyse gaat inhoudelijk verder dan een m.e.r..
Kenmerken Drenthe (par. 4.) Volgens de RES is de aanwezige ruimte in Drentheis vooral in gebruik door de agrarische sector (meer dan 70 procent) en als natuurgebied (meer dan 12 procent). Daar is aan toe te voegen dat landschap veel unieke elementen heeft van de gevolgen van het klimaat tijdens de ijstijd van duizenden jaren geleden. Denk aan de keien van de hunebedden, de Hondsrug, de pingo's, de beekdalen, etc. Nu dreigt dit mooie landschap in enkele decennia opgeofferd te worden met het oog op het huidige klimaat. Maar ook de agrarische sector is onderdeel van het Drentse landschap. Dat is weliswaar meer een monocultuur, maar de boeren doen hun best om de flora en fauna in stand te houden. Echter, nu dreigt er een nog slechtere monocultuur te ontstaan namelijk die van panelen en wieken, die niet zeker past bij de habitat van bijvoorbeeld de grutto en de kievit.	Energieprojecten hebben een grote impact op het Drentse landschap. Een landschap waar ze zuinig op moeten zijn. Daarom proberen we in Drenthe zoveel mogelijk energieprojecten te combineren met andere functies. In de gemeente Assen is er voor gekozen om te beginnen met locaties zoals een zandwinplas, pauzegronden, vulstorten, plekken langs snelwegen, etc. In een integrale verkenning wordt onderzoek gedaan naar meer mogelijkheden voor grootschalige energieopwek. De verkenning geeft een integrale afweging over de invulling van energiebehoefte van Assen in 2050, in samenhang met de toekomstige opgaven voor het landelijk gebied. Hierbij wordt gekeken naar zowel zon- als windenergie, mogelijk al voor 2030. De provincie eist zoveel mogelijk meervoudig ruimtegebruik bij energieprojecten om het Drentse landschap te besparen. Energietuinen zijn een voorbeeld van meervoudig ruimtegebruik. In Assen Zuid word zo'n energietuin gerealiseerd, waarbij ecologie, educatie en recreatie samen gaan met energieopwek. Een ander voorbeeld van meervoudig ruimtegebruik zijn de carports op het TT-circuit boven de parkeerplaats voor motoren. Bij een energiepark hoeft niet perse een monocultuur te ontstaan. Al eerder genoemd is het voorbeeld van het zonnepark op de vuilstort bij Ubbena, waar de biodiversiteit juist is verbeterd. Landschappelijk inpassing en goed onderzoek zijn hierbij belangrijk. Als gemeente hebben hier wij een rol in als vergunningverlener en handhaver. Maar ook omwonenden kunnen hierin een rol spelen. Zo zijn omwonenden betrokken bij het uitvoeren van een nulmeting bij het zonnepark op de zandwinplas bij Ubbena.
Resultaat uitgevoerde onderzoeken (par. 4.5). Wat betreft de Proeftuin Aardgasvrije Wijken verwijs ik naar mijn "Appel aan de gemeenteraad over Transitievisie Warmte Assen "op 30 april. Ten aanzien van het elektriciteitsnetwerk is de vraag of hier ook rekening is gehouden met de elektriciteitsvraag door de elektrische voertuigen in de	Het is zeker belangrijk om dit mee te nemen. Netbeheerders kijken niet alleen naar de ambities in de RES bij het uitbreiden van het elektriciteitsnetwerk. Het elektrisch verwarmen van woningen en de toename van elektrisch vervoer worden hierbij meegenomen.

toekomst. Door de toename van het aantal elektrische voertuigen zal, naast het gasloos maken van woningen, de behoefte aan elektriciteit (fossiel of hernieuwbaar) nog meer toenemen. De RES sterkt zich weliswaar uit in die richting, maar het is wel zaak om dit mee te nemen.	
Aandachtpunten en randvoorwaarden (par. 5). De RES vermeld , dat voor het oplossen van problemen voor het realiseren van onze bijdrage de Rijksoverheid maximaal dient te faciliteren en stimuleren. Daarom wordt aan de Rijksoverheid en de omliggende RES-regio's aandacht gevraagd voor een aantal aandachtspunten en randvoorwaarden, die uit deze RES 1.0 voortvloeien. Elders is in de RES vermeld, dat uiteindelijk de initiatiefnemers of vergunninghouders van projecten er moeten voor zorgen, dat de burgers er bij worden betrokken. Nu het afhangt van de Rijksoverheid aan de ene kant en de projecten aan de andere kant ,vraag ik mij af wat de sturende en toezicht rol van de provincie nog is bij het hele traject inclusief de 15 aandachtpunten en randvoorwaarden.	Bij het maken van de RES 1.0 regio Drenthe zijn deze aandachtspunten naar voren gekomen. Het zijn problemen waar wij gezamenlijk een oplossing voor moeten bedenken; lokale, regionale en landelijke overheden, maatschappelijke partners, maar ook de energiebranche. Het oplossen van deze aandachtspunten kan voor een snellere, efficiëntere energietransitie zorgen, waarbij inwoners maximaal betrokken worden. Zoals al eerder genoemd, kunnen gemeenten geen eisen stellen aan financiële participatie bij energieprojecten. Dit zouden wij graag anders zien. Daarom hebben we de aandachtspunten 13 en 14 opgenomen. Gemeente Assen zal financiële participatie bij energieprojecten wel altijd bespreken met een initiatiefnemer. Wij kunnen wel eisen stellen aan de procesparticipatie en de landschappelijke inpassing. Dit doen we in het kader van de omgevingsvergunning. Zie ook de beantwoording bij punt 3.
Financiering (par. 6.5). In deze korte paragraaf wordt vermeld, dat de RES'en een belangrijk onderdeel zijn van het Klimaatakkoord. Met de RES'en zouden de 30 energieregio's een substantiële bijdrage leveren aan de doelen die zijn gesteld in het Klimaatakkoord. En verder, dat het nieuwe kabinet zo spoedig mogelijk een besluit zal nemen over de financiering van de ondersteuning van het RES-proces, omdat er veel waarde wordt gehecht aan continuering van het huidige proces. Dat is in de RES een heel kleine paragraaf over een zeer belangrijk onderwerp. Maar het behelst alleen maar nog het geld dat de Provincie voor het RES proces vangt. Het gaat niet over de kosten die de burger moet betalen, zoals de ODE toeslag en het gasloos maken van de woning. Ik concludeer daarmee dat een totaal overzicht van de kosten ontbreekt van alle varianten van de energie strategie. En dan met name waar het geld vandaan moet komen.	De Opslag Duurzame Energie (ODE) is in 2013 ingevoerd door de overheid om de investering in duurzame energie. ODE is een extra belasting die iedereen die energie afneemt moet betalen. De RES-regio's hebben geen directe invloed op de ODE. Het elektrificeren van huizen valt niet binnen de scope van de RES. Een andere manier om huizen gasloos te maken, is het aanleggen van een warmtenet. Binnen de RES wordt hier onderzoek naar gedaan. De betaalbaarheid van een warmtenet, is afhankelijk van verschillende locatie specifieke factoren. Dit kan dan ook verschillen per warmtenet en moet op projectniveau worden onderzocht.

Reactie Vereniging Eigen Huis

Geachte raadsleden, Namens Vereniging Eigen Huis vraag ik graag uw aandacht voor het volgende. De komende maanden moet u een beslissing nemen over de Regionale Energiestrategie (RES) versie 1.0. uit onderzoek van VEH blijkt dat slechts drie procent van de huiseigenaren inspraak heeft gehad bij jet opstellen hiervan. Dit terwijl ruim 92% aangeeft dat zij hierbij wel betrokken hadden willen worden. Logisch, want in de RES 1.0 worden onder andere zoeklocaties aangewezen voor windmolens, zonnepaneel-parken en boringen naar aardwarmte. Dat heeft grote gevolgen voor de leefomgeving. Volgens Vereniging Eigen Huis is het dan ook niet meer dan logisch dat bewoners hierbij betrokken worden. Vereniging Eigen Huis doet een beroep op u als raadslid om RES-plannen zo concreet mogelijk te maken voor uw achterban en alsnog goed bij hen te rade te gaan. Benut de interesse en bereidwilligheid van burgers bij de keuze van locaties voor de opwek van duurzame energie. Grootschalige verduurzaming kan alleen slagen als daar draagvlak voor is. Actueel: bekijken het nieuwsbericht en het gehele onderzoek op: https://www.eigenhuis.nl Met vriendelijke groet, Vereniging Eigen Huis. Link naar het artikel, waar ook het onderzoek is te vinden : https://www.eigenhuis.nl/actueel/nieuwsoverzicht/2021/03/15/13/30/veh-bewoners-nog-nauwelijks-betrokken-bij-regionale-energiestrategieen#/ Uit het artikel: *“Vereniging Eigen Huis roept de regio's nu alsnog op om de plannen concreet te maken voor bewoners en hen hierbij te betrekken. […]Burgerpanels kunnen een goed instrument zijn om mensen te betrekken en mee te laten denken bij de keuzes die worden gemaakt. Groot voordeel is dat burgerpanels een afspiegeling zijn van de bewoners. Inspraak wordt daardoor niet gedomineerd door enkele professioneel betrokkenen of een kleine groep geïnteresseerden.”* Het onderzoek is gehouden onder de leden van Vereniging Eigen Huis op basis van een online vragenlijst. 5000 leden zijn uitgenodigd en 1854 leden hebben de vragenlijst ingevuld. Het betreffen landelijke cijfers. Het is lastig om dit per regio te interpreteren.	De cijfers uit het onderzoek van Vereniging Eigen Huis zijn landelijke cijfers. Het is lastig om dit per regio te interpreteren. In de RES regio Drenthe is gedurende het proces op uiteenlopende wijze gecommuniceerd en geparticipeerd. Vanuit de regio is gezamenlijk gecommuniceerd en geparticipeerd. Vanuit het Werkbureau RES-Drenthe is een website gebouwd waar inwoners, bedrijven en instellingen terecht kunnen voor informatie en vragen. Op 4, 5 en 6 februari 2021 vond de Drentse Energie Driedaagse plaats. Tijdens dit digitale festival zijn bezoekers geïnformeerd, geïnspireerd en geadviseerd, en kon men in gesprek met bestuurders. Er zijn ongeveer 1400 bezoeken geweest. Ruim 400 inwoners namen deel aan het inwonersonderzoek dat uitmondde in het Drents Energieverhaal. Zij deelden hun ervaringen, meningen en zorgen over de energietransitie. Ten slotte hebben er aan de totstandkoming van de RES 1.0 diverse maatschappelijke organisaties, overheden, ondernemers, brancheverenigingen, inwonerscollectieven e.a. deelgenomen. De Asser bijdrage aan de RES bestaat uit twee onderdelen: ‘zon op land’ en ‘zon op dak’. Onze bijdrage voor ‘zon op land’ is geheel gebaseerd op de locaties uit ons beleidskader ‘Zonneparken in Assen’ uit 2018. Dit beleidskader is tot stand gekomen met een participatieproces met inwoners en maatschappelijke stakeholders. Over onze bijdrage ‘zon op dak’ voeren we gesprekken met bedrijven, instellingen, provincie en andere stakeholders, zoals Ondernemend Assen, Vaart in Assen, Assen voor Assen. In het najaar van 2020 zijn er webinars (28 oktober en 4 november) georganiseerd over de energietransitie, waaronder een webinar over de grootschalige opwek van energie. Op 31 maart is er een bijeenkomst geweest over de RES met het Asser energieplatform (de groep van 50 inwoners die meedenken over de energietransitie). Op 7 en 28 april zijn webinars georganiseerd over de RES 1.0 voor alle inwoners van Assen. Gemeente Assen heeft ervoor gekozen de RES 1.0 te publiceren en inwoners, ondernemers en andere betrokkenen ook op deze wijze de mogelijkheid te geven te reageren. Tussen 15 april en 15 mei zijn 13 reacties binnengekomen.

Verslagen digitale bijeenkomsten

Er is een drietal digitale bijeenkomsten gehouden waarin de Regionale Energiestrategie is besproken met inwoners. Op 31 maart is er een bijeenkomst geweest over de RES met het Asser energieplatform (de groep van 50 inwoners die meedenken over de energietransitie). Op 7 en 28 april zijn webinars georganiseerd voor alle inwoners. Op de volgende pagina's staan de verslagen van:

1. Verslag energieplatform
2. Verslag energiecafé 7 april
3. Verslag energiecafé 28 april

De inhoud van de RES is goed ontvangen door de deelnemers van de bijeenkomsten. Sommige deelnemers denken dat de ambitie misschien nog wel iets omhoog kan. Belangrijke aandachtpunten die naar voren komen in de gesprekken met inwoners:

- Houdt innovatie in de gaten
- Betrek studenten bij de plannen
- Zorg voor besparing
- Vergeet opslag van energie niet
- Betrek de inwoners bij de plannen
- Gaat te snel/ gaat niet snel genoeg

Energieplatform 31 maart

Verslag 3e bijeenkomst Asser Energieplatform
Onderwerp: Regionale Energiestrategie (RES)
Datum: 31 maart 2021

1. Opening en welkom

Voorzitter Tjerk Medemblik heet alle leden van harte welkom op de derde bijeenkomst van het Asser Energieplatform. Tjerk heet de 3 nieuwe leden die aan het energieplatform zijn toegevoegd extra welkom: de groep van 50 inwoners is hiermee weer compleet. Er wordt stilgestaan bij de Transitievisie Warmte en de reacties die hieruit voort zijn gekomen vanuit Kloosterveen. Deleden van het energieplatform die in Kloosterveen wonen, worden aanvullend uitgenodigd om deel te nemen aan de meedenkgroep Kloosterveen die opgestart zal worden.

De derde bijeenkomst wordt benut voor het volgende:

- toelichting vanuit de gemeente over de Regionale Energiestrategie (RES) en Zon op Dak,
- in drie breakoutrooms met elkaar in gesprek.

2. De RES Drenthe 1.0 (Presentatie Charles Hussels)

Charles Hussels, programmamanager RES Drenthe, geeft een presentatie over de RES Drenthe. De RES beschrijft hoe en waar deopwekking van grootschalige, hernieuwbare elektriciteit op land gerealiseerd zal worden. Hoe gaan we op de meest efficiënt mogelijke manier de regionale warmtebron benutten? Dertig regio's in Nederland staan samen aan de lat om in 2030 op hun grondgebied jaarlijks 35 terawattuur (TWh) duurzame elektriciteit op te wekken met grootschalige wind- en zonne-energie op land. Drenthe is één van die regio's en wil 3,45 TWh bijdragen.

In de RES Drenthe zijn onder andere de volgende punten van belang:

- De verdeling en benutting van de regionale warmtebronnen,
- Hoe de ambitie op het elektriciteitsnetwerk past,
- Draagvlak in de samenleving,
- Realiseerbaarheid en haalbaarheid.

Kansrijke innovaties zijn belangrijk en worden in beeld gebracht, echter tellen in de RES 1.0 deze innovaties niet mee in het bod.Net als energiebesparing: het wordt meegenomen als een autonome ontwikkeling, maar ook dit telt niet mee in het bod. Dit geldt ook voor de particuliere daken: heel belangrijk voor het vergroten van ons totale aandeel duurzame energie, maar het speelt geen rol in de RES, daar ligt de focus op grootschalige energie.

3. Bijdrage gemeente Assen in de RES Drenthe 1.0 (Presentatie Geske Barendregt)

Geske Barendregt, programmamanager Energietransitie bij de gemeente Assen, geeft een presentatie over de bijdrage vanAssen in de RES Drenthe. De bijdrage van Assen is 0.2 TWh en bestaat uit:

<u>Ambitie 'zon op land' (0.1 TWh).</u>

In Assen hebben we een Beleidskader Zonneparken met daarin de mogelijkheid tot ontwikkeling van 9 locaties van in totaal 100ha. Deze ambitie zon op land is in 2018 ontstaan samen met inwoners, de Natuur en Milieufederatie Drenthe en Energiecoöperatie Duurzaam Assen. De verdere uitwerking van deze ambitie wordt samen met de adviesgroep 'Zonneparken in Assen' gedaan. Er zijn inmiddels 3 parken ontwikkeld namelijk Ubbena vuilstort, Lichtkiem en de TT Assen. Daarnaast zitten ertwee grotere parken in 'de pijplijn': de energietuin bij Assen Zuid en op de zandwinplas Ubbena.

<u>Ambitie 'zon op dak' (0.1 TWh)</u>

De ambitie zon op dak heeft betrekking op grotere daken: deze daken zijn groter dan 285 vierkante meter. In Assen zijn er ongeveer 1500 grote daken, voor 0,100 TWh is ongeveer 125 ha dakoppervlak nodig. Inmiddels is er aan de hand van Stimulering Duurzame Energie (SDE) 0,007 TWh gerealiseerd en voor 0,014 TWh is er ook SDE aangevraagd. 0,011 TWh is gerealiseerd zonder de SDE. Hiermee blijft er een ambitie over van 0,068 TWh. Assen zet in op zon-op-daken omdat we een stadzijn met veel dakoppervlak en weinig buitengebied. Zo beperken we de impact op ons landschap en benutten we onze kwaliteiten.

4. Aanpak zon op dak in Assen (Presentatie Gerhard Kadijk)

Gerhard Kadijk, adviseur bedrijvenprogramma Energie bij de gemeente Assen, geeft een presentatie over het project Zon op Dakin Assen. Voor de gemeente is samenwerking met partners ontzettend belangrijk: om doelgroepen te bereiken en wellicht nog veel belangrijker om de krachten te bundelen waar dat kan. Een paar partijen waar de gemeente Assen mee samenwerkt zijn:

- De Provincie. Een programma dat hieraan gekoppeld is, is het 'Ik Ben Drents Ondernemer' programma. In ditprogramma worden bedrijven geholpen met groei en

innovatie.

- De RUD Drenthe. Zij kijken bij bedrijven en instellingen toe op de naleving van de regels. Bezoeken van controleurs kunnen bijvoorbeeld een startpunt zijn voor nieuwe wet- en regelgeving die op ondernemers af gaat komen en op die manier alvast geïntroduceerd kan worden.
- Ondernemend Assen en Vaart In Assen.

Het stimuleren van zon op daken begint bij het enthousiasme van de ondernemer en/of eigenaar van het pand. Vorig jaar is degemeente in nauwe samenwerking met Ondernemend Assen en de provincie Drenthe een pilot project gestart om specifiek MKB ondernemers te helpen met een zon op de zaak project. Dit wordt gedaan aan de hand van een aantal stappen. Dit begintin elk geval met een 'klimaatroute-scan', waarin een goede analyse wordt gemaakt van de mogelijkheden en kansen van een pand.

5. In gesprek

Na de presentatie van de RES en Zon op dak zijn we in drie groepen uit elkaar gegaan, in elke breakoutroom werd hetzelfdeonderwerp besproken. De volgende 4 vragen zijn aan bod gekomen:

- Wat vindt u van de ambitie van Drenthe?
- Wat vindt u van de ambitie van Assen?
- We zetten nu in op zonneparken en zon op dak: wat vindt u daarvan?
- Welke verdere ideeën of aandachtspunten heeft u over dit onderwerp?

<u>Wat vindt u van de ambitie van Drenthe?</u>

De ambitie van Drenthe bedraagt 3,45 TWh. Uit het platform worden wisselende geluiden gegeven met betrekking tot de ambitie van Drenthe. Zo geeft de één aan dat het tempo waarop deze ambitie gerealiseerd gaat worden te hoog ligt, de ander vindt de ambitie prima en zo vindt weer een ander het een behoorlijk ambitieuze bijdrage kijkend naar ons inwoneraantal in Drenthe. In de RES wordt goed gekeken naar de ruimte waar diverse energie opgewekt kan worden. Vanuit het platform wordt er aandacht gevraagd voor particulieren: Waarom worden deze niet meegenomen in de totstandkoming van de RES? Charles Hussels geeft aan dat dit een landelijke keuze is. Ook de kleinere initiatieven worden niet meegenomen. Dat de particulieren en kleinere initiatieven niet worden meegenomen in de RES, neemt niet weg dat elke bijdrage meetelt voor het uiteindelijke doel. Deze worden namelijk wel meegenomen in de totaal plannen voor het Klimaatakkoord. Daarnaast wordt er aandacht gevraagd voor de inspraak van inwoners, is deze ambitie ontstaan in samenwerking met inwoners? Inwoners zijn betrokken geweest in het proces door verschillende enquêtes die uitgezet zijn. Uit deze enquêtes is een advies gekomen. Van dit advies is een rapport gemaakt, waarvan een deel van de adviezen rechtstreeks in het plan van de RES terecht is gekomen. Ook hebben alle betrokken gemeenten input opgehaald bij hun inwoners.

<u>Wat vindt u van de ambitie van Assen?</u>

De bijdrage die Assen levert is 0,2 TWh. Op de vraag wat men vindt van de ambitie van Assen, geeft het platform 2 antwoorden:de ambitie is prima en het tempo moet hoger of de ambitie van Assen is in verhouding laag en bescheiden. De leden die aangeven dat de bijdrage in verhouding vrij laag is, geven tevens aan dat dit wel te verklaren is doordat er in Assen weinig land beschikbaar is. Misschien moeten we ook niet te hoog starten, gezien de opgave die nog op ons afkomt.
In de RES zijn ook de regionale warmtebronnen in beeld gebracht, zoals geothermie. Het platform vindt dat er te weinig wordt gekeken naar de nieuwe warmtemogelijkheden die er zijn. Is het niet mogelijk om met basaltstenen warmte op te slaan? Hier wordt veel onderzoek naar gedaan, net als naar geothermie. Ook worden er vraagtekens gezet bij de opslag van energie van degrote daken tijdens piekmomenten. Er zijn op dit moment veel ontwikkelingen voor het afvlakken van deze piek. Daarnaast gebruiken bedrijven ook veel energie en deze energie kan dan ook direct gebruikt worden.

We zetten nu in op zonneparken en zon op dak: wat vindt u daarvan?
De leden van het platform zijn met betrekking tot deze vraag eensgezind: ze zijn tevreden over het feit dat er eerst voor daken wordt gekozen. Ze geven aan een voorkeur te hebben om eerst alle daken vol te leggen om op die manier zoveel mogelijk de natuur te sparen. Maar wordt de groep ondernemers ook uitgenodigd om hun daken vol te gaan leggen? Jazeker, hoewel een enkeling ook vindt dat het bedrijven wel makkelijker wordt gemaakt dan particulieren. Hier noemt het platform gelijk de grootste uitdaging: de eigendomssituatie bij de panden. Veel ondernemers zijn geen eigenaar van het pand. Dit maakt het voor henzelf ook ingewikkeld. Ze zijn afhankelijk van de vastgoedeigenaar of belegger die achter het pand zit en hele andere overwegingen kan hebben. Het platform vraagt aandacht voor windmolens: zouden we niet ook moeten kijken naar windmolens? De gemeente Assen kijkt ook naar windmolens, hier wordt momenteel onderzoek naar gedaan. De netbeheerders vinden een goede balans tussen wind en zon erg belangrijk. De meningen over windmolens zijn wisselend: de één is voorstandervan windmolens, de ander is tegenstander van windmolens. Er worden zorgen geuit over vogels die dood kunnen gaan door windmolens en de ruimte in Assen voor windmolens. Het platform vraagt aandacht voor een goede locatie: windmolens in hetlandelijk gebied is geen probleem, maar bij voorkeur niet direct bij mensen in de achtertuin.

Welke verdere ideeën of aandachtspunten heeft u over dit onderwerp?
Er wordt meegegeven dat de communicatie naar de inwoners duidelijk moet zijn en dat de inwoners wensen meer betrokken teworden bij dit onderwerp. Hierbij wordt gehoopt dat de voordelen van de opgewekte energie voelbaar en merkbaar worden voor de inwoners van Assen. Ook wordt er een aandachtspunt benoemd dat betrekking heeft op een ander aspect: zijn zonnepanelen niet het nieuwe asbest?

6. Ter afsluiting

De RES-Drenthe 1.0 is inmiddels door het college vastgesteld. De gemeente hoort graag wat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen van de RES en de ambitie van Assen vinden. U kunt via de link https://www.assen.nl/res uw reactie achterlaten. Dereacties worden meegenomen in het voorstel aan de gemeenteraad. Op 17 juni neemt de gemeenteraad een besluit over de RES 1.0.

De volgende bijeenkomst zal in het teken staan van de Transitievisie Warmte in de wijk Kloosterveen.

Energiecafé RES 7 april

Energiecafé RES –7 april
Verslag Energiecafé

Onderwerp: Regionale Energiestrategie
Datum: 7 april 2021

Opening
De voorzitter opent de vergadering en heet iedereen van harte welkom. Er zijn circa 20 geïnteresseerde aanwezigen.

Presentaties

Aan de hand van drie presentaties zijn deelnemers geïnformeerd over de RES 1.0 en de ambitie van de gemeente Assen. 1. Presentatie van Charles Hussels, programmamanager RES Drenthe, over de RES Drenthe 1.0. 2. Presentatie van Geske Barendregt, programmamanager Energietransitie, over de ambitie van Assen. 3. Presentatie van Gerhard Kadijk, adviseur bedrijvenprogramma, over de ambitie voor zon op dak.

Vragenronde
Na afloop van de presentaties hebben inwoners de gelegenheid gekregen om vragen te stellen. De volgende vragen kwamen voorbij:

- *Wat gebeurt er als de wind niet waait en de zon niet schijnt? Hebben we dan nog wel stroom?*
  Op dit moment zijn we nog niet helemaal afhankelijk van duurzame energie. In de toekomst kunnen we dit op kunnen vangen door de duurzame energie op te slaan. De ontwikkelingen zijn hier volop aan de gang. Denk bijvoorbeeld aan accu's of waterstof. Dat is iets wat de komende tijd verder onderzocht wordt.
- *Er zitten gaan inwoners aan de klimaattafel. Hoe zijn inwoners toch betrokken bij de RES?*
  Bewoners hebben ook deelgenomen aan de klimaattafel, direct of indirect (via belangenorganisaties. Vanuit de RES is op verschillende manieren gecommuniceerd en geparticipeerd. Onder meer via vragenlijsten en interviews, en ook via de Energie driedaagse konden inwoners meepraten over de RES. Daarnaast organiseren we deze avonden om reacties van inwoners op te halen. Dat hebben we ook het afgelopen jaar ook al eens gedaan. En iedereen kan straks, als de RES door het college is vastgesteld, een reactie geven op de RES. Het huidige beleidskader zonneparken van Assen, onderdeel van onze bijdrage aan de RES, is ook samen met partners en inwoners, opgesteld.
- *Tellen zonnepanelen op je eigen huis niet mee in de RES?*
  De RES gaat over de grootschalige opwek van duurzame energie. Zonnepanelen op particuliere daken tellen in de berekeningen van de RES niet mee, met dien verstande dat wanneer alle zon op particuliere daken landelijk optelt tot meer dan 7TWh dit landelijk wel wordt meegenomen. Dat neemt niet weg dat panelen op particuliere daken weldegelijk bijdrage aan de totale opwek van duurzame energie en aan het behalen van de klimaatdoelstellingen.
- *Hoe kunnen we het aardgasvrij maken van woningen financieren?*
  Wat het gaat kosten, is afhankelijk van elke individuele situatie. Dat het wat gaat kosten, is wel duidelijk. De gemeente is in gesprek met het Rijk welke tegemoetkoming er vanuit het Rijk kunnen komen. Daarnaast wordt er vanuit het Rijk ook gewerkt aan leningen om huizen te verduurzamen. Op dit moment zijn er bijvoorbeeld subsidies voor het isoleren van je woning of de aanschaf van een warmtepomp.
- *Hoe zijn jullie er toe gekomen om zo in te zetten op zon op dak en verhoudingsgewijs 'kleinschalige' zonneparken?*
  Assen is een stad met een klein buitengebied. Als stad hebben we relatief veel oppervlak en dat willen we graag optimaal voor deze opgave benutten. Ons landelijk gebied heeft vele kwaliteiten waar we ook voorzichtig mee om willen gaan. Bij de opstelling van ons Beleidskader Zonneparken hebben we dan ook gewerkt met de zonneladder, waarbij we vooral inzetten op trede 2 en 3 (dubbelgebruik en restruimtes) en trede 4 (agrarische gronden) niet gebruiken. Ook dat proberen we zo efficiënt mogelijk te doen, zodat we het landschap zo veel mogelijk kunnen behouden.
- *In hoeverre zijn jullie op de hoogte van de plannen van Noordenveld? Hier liggen op dit moment plannen om op de grens van de gemeente Assen een groot zonneveld te maken.*
  De gemeente is op de hoogte van deze plannen.
- *Houd u nog rekening met het verhoogde brandgevaar bij zonnepanelen ?*
  Als zonnepanelen op een juiste manier geïnstalleerd worden, zijn ze niet brandgevaarlijk.
- *Wat is tegenwoordig de levensduur van een zonnepaneel? Zijn deze daarna te recyclen?*

Zonnepanelen zijn te recyclen. De levensduur is gemiddeld 25 jaar. Het rendement gaat wel iets omlaag. Recyclen is een aandachtspunt, dit wordt onderzocht door de markt.

- *Kunnen we parkeerplaatsen overkappen met zonnepanelen bijvoorbeeld?*
  Ja, dat kan. Dit is bijvoorbeeld al gedaan bij een deel van de parkeerplaatsen op het TT-circuit. Wellicht zijn er meer kansen in Assen om dit te gaan doen.
- *Kan het netwerk het wel aan? Is dit onderzocht?*
  De netbeheerders zitten aan tafel bij de Drentse Energietafel en is betrokken bij de RES. De netbeheerder gaat inspelen op het bod dat Drenthe neerlegt en werkt aan uitbreiding van de capaciteit van het netwerk waar nodig.

In gesprek
Vervolgens zijn we in gesprek gegaan. De volgende drie vragen zijn aan bod gekomen:

Wat vindt u van de ambitie van Drenthe?
Hier zijn geen opmerkingen op.

Wat vindt u van de ambitie van Assen? En de inzet op zonne-energie?
De inzet op zon op dak wordt goed ontvangen. Terugkerend item tijdens het energiecafé zijn de daken van particulieren. Deze vallen niet onder de RES, maar deelnemers vinden wel dat hier meer op ingezet kan worden.
Welke verdere ideeën of aandachtspunten heeft u over dit onderwerp?
Er worden een aantal suggesties en aandachtspunten meegegeven. Communiceer in het vervolgtraject ook met 'herkenbare' voorbeelden voor inwoners. Praat bijvoorbeeld niet over Terra Watturen etc., maar vertaal dit naar hectares / voetbalvelden. Dan wordt de impact duidelijker. Daarnaast wordt er een opmerking gemaakt om rekening te houden met de 'afvoer' van zonnepanelen die op zijn.

Energiecafé 28 april

Energiecafé RES –28 april
Verslag Energiecafé 2

Onderwerp: Regionale Energiestrategie
Datum: 28 april 2021

Opening
De voorzitter opent de vergadering en heet iedereen van harte welkom. Er zijn circa 10 geïnteresseerde aanwezigen.

Presentaties
Aan de hand van twee presentaties zijn deelnemers geïnformeerd over de RES 1.0 en de ambitie van de gemeente Assen. 1. Presentatie van Charles Hussels, programmamanager RES Drenthe, over de RES Drenthe 1.0. 2. Presentatie van Gerhard Kadijk, adviseur bedrijvenprogramma, over de ambitie van Assen in de RES en specifiek voor zon op dak.

Vragenronde

- *Waarom halen we de zonne-energie niet uit zuid Europa bijvoorbeeld via (opslag en transport) waterstof. Vele vliegen in een klap?*
  Zuid Europa zal ook energie willen opwekken voor eigen gebruik. Elektriciteit omzetten naar waterstof kost best veel energie. Bovendien moet het dan nog getransporteerd worden. We willen als Nederland ook onze eigen verantwoordelijkheid nemen.
- *Waar blijft het onderwijs aan de overlegtafel ten aanzien van de RES?*
  Samen met Drentse onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties onderzoeken we de komende periode de mogelijkheid voor het opzetten van verschillende onderwijsprogramma's over de Drentse energietransitie. Een deelnemer geeft aan dat er veel kennis en kunde zit bij studenten, ze hebben ook ideeën over bijvoorbeeld opslag. Charles heeft aangeboden dat hij graag wil kijken of hij studenten nu al een plek kan geven in de plannen en uitwerkingen.
- *Waarom uiterlijk pas formele borging voor 1-1-2025?*
  Formele borging kost tijd: maken beleid, visies en bestemmingsplannen en procedures. Assen heeft al een beleidskader zonneparken, waarop onze ambitie voor de RES deels is gebaseerd.
- *Hoe werkt peakshaving met zonne-energie? Plannen?*
  We produceren straks stroom op de momenten dat het niet gebruikt kan worden. Waterstof kan hier uitkomst bieden als bufferoptie.
- *Ik vroeg mij af of er ook al nagedacht is over wat we gaan doen als panelen opgeruimd moeten gaan worden?*
  Er is een opruimplicht, dat staat in de RES benoemd. Daarnaast willen we ook meer circulariteit. Dat werken we uit in de RES 2.0. Hoe gaat het dan straks, als alle zonnepanelen tegelijkertijd worden opgeruimd? Ook dit wordt meegenomen in de volgende stappen.
- *Waarom geen opwekking van windenergie, bijvoorbeeld achter op het TT-circuit? Gaat Assen nog inzetten op windenergie? Ik zag wel mogelijkheden op een kaart bij de omgevingsvisie. En hoe zit het met omliggende gemeenten in Drenthe?*
  De ambitie van gemeente Assen in de RES is gericht op zonne-energie. Wel zijn we aan het verkennen óf er mogelijkheden voor windenergie in Assen zijn. Dit doen we in een integrale verkenning waar gekeken wordt naar mogelijkheden voor energie en de opgaven voor klimaatadaptatie, de ontwikkeling van natuur en landbouw.
- *Kan de tabel in de presentatie geduid worden? 'aanvullende ambitie'*
  Dit is het traject om meer zon om gebouwen te stimuleren.
- *Biomassacentrales: wordt dit niet meegenomen in de RES?*
  Die hebben we nu niet in beeld. We blijven wel met elkaar zoeken hoe de markt zich ontwikkelt en welke initiatieven op de markt komen. Daarbij houden we ook rekening met de omgeving. In Drenthe zijn daar ook nog geen uitspraken over gedaan. Er is wel potentie van mestvergisters. Opmerking deelnemer: dit moet volgens mij als laatste optie worden meegenomen. Dit kan erg gevaarlijk zijn. Ook geen optie i.v.m. CO2 uitstoot.

Discussieronde

Wat vindt u van de ambitie van Drenthe?

- Hoe verhoudt Drenthe zich t.o.v. de rest van Nederland? Bijv. de Randstad. In Drenthe hebben we ruim 11 TerraWatt nodig. We kunnen met deze ambitie nog lang niet onze eigen broek ophouden. Zouden we niet meer zelfvoorzienend moeten zijn? Wat we niet verbruiken, hoef je ook niet op te wekken.

Wat vindt u van de ambitie van Assen? En de inzet op zonne-energie?

- Ik denk dat dit goed is. Dat is ook het minst hinderlijk!
- Ik zou ook zeker inzetten op zonne-energie. Assen heeft weinig grond, dus inzet op zon op dak is ook erg goed.

- Ook voorstander van zonne-energie. Lastig inschatten hoe ‘goed’ de ambitie is. Houd wel rekening met de opslag en het opruimen van de zonnepanelen. Reactie: dit wordt meegenomen in de volgende RES.
- Zonde dat de daken van huizen niet worden meegenomen. Dit wordt in andere plannen wél meegenomen.
- De infrastructuur is onderbelicht. Is hier wel aandacht voor? Dit is een ingewikkeld verhaal. Er zijn veel innovaties. Een heel hoofdstuk binnen de RES gaat hierover. Hiervoor is onderzoek gedaan door de netwerkbeheerder. Er moet nog flink geïnvesteerd worden in het net de komende jaren. Het gaat er ook om hoe je de energie vervoert. Het kan bijvoorbeeld ook naar bedrijven gaan die veel energie verbruiken.
- Ik vind het een goed punt dat de hoofdstad van Drenthe het voortouw neemt om deze ambitie te klaren en daarmee ook een voorbeeld is voor de rest van Drenthe / Nederland. Kijk wel hoe dit efficiënt kan.

Bijlage 1 Reactie van de Natuur- en Milieufederatie Drenthe en Drentse KEI

Aan de leden van de Gemeenteraad
van de gemeente Assen
Postbus 30018
9400 RA ASSEN

Assen, 30 april 2021
Betreft: reactie Natuur en Milieuorganisaties op de RES 1.0

Geachte raadsleden,

Op 14 april jongstleden is de RES 1.0 voor de regio Drenthe gepresenteerd. Deze wordt de komende periode besproken in uw gemeenteraad. In de RES 1.0 worden de ambities geformuleerd om invulling te geven aan duurzame opwekking van elektriciteit en het verminderen van het aardgasgebruik om de CO2-uitstoot terug te dringen.

Via de Drentse energietafel hebben wij - met andere maatschappelijke organisaties - de RES bestuurders kunnen adviseren bij het tot stand brengen van deze RES. Diverse aanbevelingen zijn overgenomen, andere niet.

Graag bieden wij u hierbij onze reactie op de RES 1.0 aan (zie bijlagen 1 en 2). Hierin vindt u onze aanbevelingen voor Gemeenteraden, Provinciale Staten en Waterschapsbesturen.

De overgang naar een duurzame, groene energievoorziening is dringender dan ooit. Wij vinden dat ook Drenthe een substantiële bijdrage moet leveren aan het behalen van deze doelen. Wij omarmen daarom de in de RES 1.0 gestelde ambitie van 3,45 TWh duurzaam op te wekken elektriciteit op land in 2030 en de gekozen mix van zon-op-dak, zon-op-land en windenergie.
Tegelijk vinden wij dat de uitgangspunten op het gebied van zorgvuldig ruimtegebruik en participatie in de RES te weinig geborgd zijn. Hier geeft de RES vooral intenties weer die u vervolgens in uw eigen gemeentelijk omgevingsbeleid en -verordening (beter) moet borgen.
Hierbij verwijzen wij ook graag naar de reactie van de Drentse KEI (bijlage 3), die wij van harte aanbevelen.

Voor uw gemeente volgt hieronder nog een aantal specifieke aanbevelingen.

Aandachtspunten gemeente Assen

De gemeente Assen geeft in de RES 1.0 aan een ambitie van 0,200 TWh te hebben, waarvan de helft door zon-op-dak initiatieven gerealiseerd zal worden. Wij ondersteunen deze ambitie en de verdeling tussen zon-op-dak en zon-op-land. Wij denken dat deze verdeling realistisch is.

Wij willen u ook complimenteren met het beleidskader “Energie van Assen” waarbij u sterk inzet op participatie van uw inwoners, er gebruik wordt gemaakt van de zonneladder en waarbij u aandacht besteedt aan goede landschappelijke inpassing.

Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe.

Wij willen u wijzen op de noodzaak om tot goede afstemming met de omliggende gemeenten te komen en de mogelijkheden te onderzoeken voor clustering van projecten en vraag en aanbod waar mogelijk zo dicht mogelijk bij elkaar te plaatsen. Dit is conform de aanbevelingen van de netbeheerders die in de RES 1.0 zijn opgenomen en kunnen leiden tot besparing van ruimte én kosten. Daarnaast kan een goede afstemming verdringing op het elektriciteitsnet van zon-op-dak initiatieven door grootschalige initiatieven voorkomen.

Wij werken graag met u samen aan de verdere invulling van de Regionale Energiestrategie en zijn uiteraard bereid om onze reactie nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,
Natuur en Milieufederatie Drenthe
mede namens Stichting Het Drentse Landschap
en Natuurmonumenten

Reinder Hoekstra,
directeur

Bijlagen:
1. *Reactie van de Drentse natuur- en milieuorganisaties op de RES 1.0*
2. *Samenvatting Reactie van de Drentse natuur- en milieuorganisaties op de RES 1.0 in infographic*
3. *Reactie de Drentse KEI op de RES 1.0*

Reactie van de Drentse natuur- en milieuorganisaties op de RES 1.0

Aan de Gemeenteraden, Provinciale Staten en Waterschapsbesturen van Drenthe

RES 1.0: Een eerste stap

De regionale energiestrategie voor de regio Drenthe is aan u gepresenteerd en wordt de komende periode besproken in de Drentse gemeenteraden, Provinciale Staten en Waterschapsbesturen. In de RES 1.0 worden de Drentse ambities geformuleerd om invulling te geven aan duurzame opwekking van elektriciteit en het verminderen van het aardgasgebruik om de CO_2-uitstoot terug te dringen.

Via de Drentse energietafel hebben wij - met andere maatschappelijke organisaties - de RES bestuurders kunnen adviseren bij het tot stand brengen van deze RES. Dat stellen wij op prijs. Diverse aanbevelingen zijn overgenomen, andere niet. Deze reactie geeft onze visie op de nu voorliggende RES weer.

Ons advies daarbij is: Stel de RES als regionale ambitie vast maar zorg tegelijk bij de vertaling van de RES naar uw eigen beleid voor aanscherping en borging van de in de RES opgenomen intenties, met name op gebied van ruimtelijke keuzes, randvoorwaarden en participatie.

Onze visie op deze aanscherpingen hebben we samengebracht in onderstaande aanbevelingen voor gemeenten, provincie en waterschappen. De vertaalslag en noodzaak zal per gemeente verschillend zijn. In een aantal gemeenten hebben we daarom nog specifieke punten toegevoegd in onze aanbiedingsbrief.

Ambitiestelling RES

De Drentse natuur- en milieuorganisaties onderschrijven de noodzaak en urgentie om te komen tot een voortvarende aanpak van de klimaatproblematiek en zijn ook ten volle bereid hieraan hun medewerking te verlenen. De overgang naar een duurzame, groene energievoorziening is hierbij dringender dan ooit. Wij vinden dat ook Drenthe een substantiële bijdrage moet leveren aan het behalen van deze doelen. De focus van deze RES 1.0 ligt met name op duurzame opwek van elektriciteit. Ook onze reactie zal zich met name daarop richten.

Tegelijk hebben wij in het begin van dit proces aangedrongen op een bredere regionale visie op ons gehele energiesysteem. Het ontbreken van dit plaatje zien wij nog steeds als een omissie. ***Het zou in onze ogen goed zijn als de provincie hierin het voortouw zou nemen, uiteraard met inbreng van alle betrokken partners en inwoners.***

Opwek duurzame elektriciteit

Extra investeringen in energiebesparingen komen wat ons betreft op nummer 1. Hier moeten nog serieuze vervolgstappen in worden gezet! Want energie besparen betekent kosten besparen en uiteindelijk ook ruimte besparen.

Flink investeren in duurzame opwek van elektriciteit is in alle gevallen keihard nodig. Wij omarmen daarom de in de RES 1.0 gestelde ambitie van 3,45 TWh duurzaam op te wekken elektriciteit op land in 2030. Dit komt neer op bijna een kwart van de totale hoeveelheid gebruikte energie in Drenthe (14,3 TWh, Klimaatmonitor, ref. jaar 2018) en 10% van de landelijke opgave voor 2030. Dat vinden wij een goede inzet en juiste maatvoering voor de gezamenlijke regionale inzet voor 2030.

Wij omarmen ook de gekozen mix van zon-op-dak, zon-op-land en windenergie. De RES 1.0 zet terecht sterk in op zon-op-dak op basis van de aanwezige potentie. Maar ook als deze potentie volledig wordt benut, blijft er een opgave voor zon-op-land/overige locaties voor 2030 om de Drentse ambitie van 3,45 TWh te realiseren.

Belangrijk is dat hier wel gelet wordt op de volgorde. Het is en/en maar verdringing van zon-op-dak door zon-op-land dient door een goede regionale programmering voorkomen te worden. Hier zijn de intenties goed maar laat de uitwerking nog te wensen over. Dit punt vraagt meer borging en ruimtelijke regie.

Veel projecten zijn al gerealiseerd. De ambitiestelling van de nog te realiseren opgave zal per gemeente worden ingevuld. De netwerkbedrijven wijzen hierbij nadrukkelijk op de voordelen van het bij elkaar brengen van vraag en aanbod en ruimtelijke clustering. Hier zien wij grote overeenkomsten met de ruimtelijke belangen en de in de RES opgenomen intenties o.a. op gebied van zuinig en meervoudig ruimtegebruik. Ook dit aspect verdient naar onze mening aanscherping bij verdere vertaling van de RES in het ruimtelijke beleid van provincie en gemeenten.

Borging van intenties in beleid en verordeningen

We omarmen de RES als eerste stap, maar constateren dat veel van de in de tekst opgenomen intenties nog verder geborgd moeten worden in het provinciaal en gemeentelijk beleid. De gemeenten en de provincie zijn daarvoor nu aan zet.

Wij vragen u daarom om bij vaststelling van de RES ook aan te geven welke punten u uit de RES verder vertaald of aangescherpt wilt zien in uw eigen beleid en provinciale en gemeentelijke Omgevingsvisies en verordeningen en geven u hiervoor de volgende handreikingen mee.

Gemeenten

Veel van de huidige gerealiseerde projecten zijn nog teveel locatie- en ontwikkelaar-gestuurd. Dat moet anders. Onze eerste aanbeveling luidt dan ook om uw eigen energie- en klimaatbeleid te verankeren in de omgevingsvisie voor uw hele gemeente. Zorg dat u in de omgevingsvisie ruimtelijke randvoorwaarden goed op orde heeft en betrek inwoners en stakeholders bij dit afwegingsproces. De in de RES opgenomen uitgangspunten voor ruimte zijn goed maar boterzacht zolang ze niet zijn vertaald in uw eigen ruimtelijke beleid en verordeningen. Wij geven u daarbij de volgende punten mee:

Ruimtelijk beleid

I. Voor een stabiele duurzame energievoorziening is een bepaalde mix van zon en wind noodzakelijk, ook op land. Echter, gezien de recente ervaringen en de grote ruimtelijke en maatschappelijke impact staat het draagvlak voor wind zeer onder druk. Inzet op wind kan alleen op basis van een grote investering in een maatschappelijke dialoog over nut en noodzaak en randvoorwaarden. Hinder voor omwonenden, negatieve effecten op vogels en de landschappelijke impact moeten zeer serieus worden genomen en tot een minimum beperkt worden. Het van bovenaf c.q. overheidswege bedenken van de noodzaak in

combinatie met de ruimte die geboden wordt aan commerciële ontwikkelaars, is funest voor het draagvlak voor de energietransitie.

II. Voorkom dat opgaven op ongewenste plekken in het landschap terecht komen. Pas het principe van de zonneladder onverminderd toe, veranker dit in uw gemeentelijke verordening, en geef daarin zoveel mogelijk (kwaliteits)sturing aan dit principe door bijvoorbeeld het stellen van aanvullende regels, stimulering, beschikbaar stellen van subsidies, etc. Geef voorrang aan zon-op-dak en initiatieven in de gebouwde omgeving bij aansluiting op het elektriciteitsnet als zon-op-land deze potentie dreigt te verdringen.

III. Bescherm en versterk landschapskwaliteiten. Maak ten aanzien van locatiekeuzes zorgvuldige afwegingen en laat niet grondposities van ontwikkelaars, of de beschikbaarheid van het netwerk een leidend of sturend principe zijn. De waarde van schone horizonten en waardevolle panorama's verdient als criterium ook een plek in de toetsing. Neem landschappelijke waarden en uw visie daarop als uitgangspunt. Kies zoveel mogelijk voor functiecombinaties met andere ruimtelijke opgaven en waarborg dat in de totale aanpak. Besteed hierbij expliciet aandacht aan de verbetering voor de landschappelijke en natuurwaarde van een gebied en voor een meetbare toename van de biodiversiteit. Leg dit ook vast in beleid en/of verordening.

IV. Verwerk de aanbevelingen van de netwerkbedrijven in uw beleid. Ga na welke voordelen clustering en ruimtelijke combinaties (energievraag-aanbod) hebben in uw gemeente en stem dit af met uw buurgemeente en provincie.

V. Sluit natuurgebieden en waardevolle landschappen uit als locatie voor energieprojecten en zorg altijd voor goede landschappelijke inpassing. Leg dit vast in beleid en/of verordening.

Participatie

In de RES zijn goede voornemens m.b.t. participatie en lokaal eigenaarschap weergegeven. Bij de projectontwikkeling lijkt vooral gerekend te worden op de inzet en de voortrekkersrol van ontwikkelaars. Wij plaatsen hier gezien alle ervaringen grote vraagtekens bij. Wat ons betreft neemt en houdt de gemeente de regie over het participatieproces

VI. Neem als gemeenten de verantwoordelijkheid en het voortouw in burgerparticipatie en leg de minimale eisen voor burgerparticipatie (planvorming, financiële participatie en 50% lokaal eigendom) bij grootschalige energieprojecten vast in uw beleidskaders. Waarborg de minimale verplichtingen waar projecten aan moeten voldoen in beleid en draag zorg voor goede communicatie met burgers en initiatiefnemers over hun rollen en aandeel in het proces.

Provincie

In de RES 1.0 hebben de Drentse gemeenten nadrukkelijk niet gekozen voor gezamenlijke regionale sturing op het gebied van ruimte. Het is daarom extra van belang dat de provincie zorg draagt voor deze regionale ruimtelijke sturing en de verankering van het provinciaal belang inzake de Drentse natuur- en landschapswaarden en de ruimtelijke principes uit het klimaatbeleid in de provinciale omgevingsvisie en -verordening. Ga hierbij uit van een regionale visie op de energietransitie waarin alle andere ruimtelijke opgaven integraal worden meegenomen.

Houd hierbij ook rekening met aanbevelingen van de netwerkbedrijven. Met het clusteren van vraag en aanbod en ruimtelijke combinaties kunnen ruimte, energie én kosten worden bespaard. Maak hierbij gebruik van de "routekaart RES en elektriciteitsnetwerk 2030" en koppel deze aan de regionale visie op de energietransitie en ruimtegebruik. Dit houdt wat ons betreft concreet in dat nu nagegaan moet worden waar ruimtelijke clustering mogelijk is en voordelen biedt voor zowel energie als netbelasting en kosten. Deze opties dienen dan in de ruimtelijke afwegingen een betere plek te

krijgen (nu lijken deze niet in beeld en lijkt het net vooral volgend aan grondgebonden projectontwikkeling).

Betrek burgers bij dit proces. Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van een regionaal Burgerenergieberaad, met een duidelijke opdracht, zoals als optie benoemd in de RES.

Provincie en waterschappen

De energietransitie vormt slechts één van de ruimtelijke opgaven waar we voor staan in Drenthe. Andere grote ruimtelijke opgaven voor met name provincie en waterschappen zijn onder andere de wateropgave en stikstof. Wij adviseren om de energietransitie en deze andere ruimtelijke opgaven integraal te benaderen en te onderzoeken welke ruimtelijke combinaties er mogelijk en relevant zijn. Breng de locaties waar deze kansen zich voordoen in beeld en onderzoek de verschillende opties.

Tot slot

De voorliggende RES 1.0 voor Drenthe is een eerste stap die een gedegen vertaling en aanscherping in uw eigen beleid verdient. Met deze RES is ook een stap vooruitgezet in de regionale samenwerking, sturing en afstemming die essentieel is voor het succes. Verdere doorontwikkeling is noodzakelijk en voorzien. Wij zetten ons graag samen met andere maatschappelijke partners in om hier mede invulling aan te geven en gaan hierover graag met u in gesprek.

REACTIE VAN DE DRENTSE NATUUR- EN MILIEUORGANISATIES

OP DE RES 1.0

RES 1.0: Een eerste stap

De Drentse natuur- en milieuorganisaties bevestigen dat de **klimaatproblematiek** aangepakt moet worden.

Extra investeringen in **energiebesparingen** komen voor ons op **nummer 1.**

Duurzame groene energie is hierbij belangrijker dan ooit. Wij omarmen de Drentse ambitie van **3,45 TWh duurzaam op te wekken elektriciteit in 2030.**

Wij omarmen de mix van **zon-op-dak, zon-op-land en windenergie.**

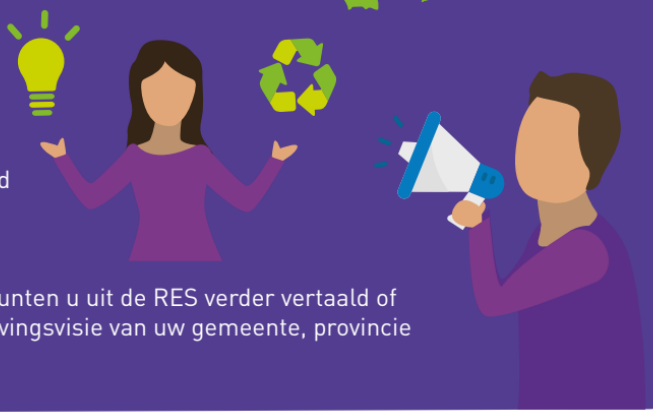
Hieraan willen wij **alle medewerking** verlenen.

Zorgen om ruimtelijke kwaliteit en draagvlak

Wij zijn voorstander van een brede aanpak op regionale schaal. Hier is niet voor gekozen. Dit vinden wij een **gemiste kans.**

De in de RES opgenomen uitgangspunten voor ruimte en participatie zijn goed maar boterzacht.

Dat kan anders!

Zorg voor borging van intenties op het gebied van ruimtegebruik, randvoorwaarden en **participatie in uw beleid!**

Geef bij vaststelling van de RES aan welke punten u uit de RES verder vertaald of aangescherpt wilt zien in beleid en de omgevingsvisie van uw gemeente, provincie of waterschap.

Aan de Gemeenteraadsleden en Statenleden van Drenthe

In alle gemeenteraden in Drenthe en in de Drentse Staten wordt binnenkort de RES 1.0 besproken en vastgesteld. Hierin worden de Drentse ambities vastgelegd over de energietransitie in Drenthe en over de wijze waarop dit tot 2030 zal worden uitgevoerd. De Drentse KEI (koepel van energie-initiatieven in Drenthe) heeft de afgelopen twee jaar meegesproken, zowel in de werkgroepen als aan de bestuurstafel bij het vormgeven van het beleid. Onze inbreng kwam daarbij voort uit de hieronder beschreven uitgangspunten. De strategie is daarmee in grote lijnen vastgesteld en waar het nu op aan komt is de wijze waarop Drentse gemeentes nu handen en voeten gaan geven aan de plannen. Waar de Drentse KEI zich op dit moment vooral zorgen over maakt is de vraag hoe assertief de gemeentes zullen optreden bij de vormgeving van burgerparticipatie, met name bij grotere opwekprojecten. Wij denken dat het voor het draagvlak van essentieel belang is dat inwoners zowel actief betrokken worden bij de inrichting van hun "achtertuin", als mee kunnen delen in de opbrengsten ervan. Dit kan doordat de gemeentes er vanaf het begin bovenop zitten om dat participatieproces zelf vorm te geven en niet af te wachten tot commerciële initiatiefnemers dit doen. Helaas is dit in de tekst van RES 1.0 onvoldoende gegarandeerd. Verder moeten er vanzelfsprekend hoge eisen gesteld worden aan landschappelijke inpassing en behoud of uitbreiding van natuurwaarden. Wat dat betreft staan we voor 100% achter de inbreng die u ook van de NMF Drenthe heeft ontvangen.
Een belangrijke ontwikkeling is ook dat de Provincie Drenthe de professionele ondersteuning van lokale energie-initiatieven financieel heeft mogelijk gemaakt. Dit in de vorm van het PLED (programma lokale initiatieven. De uitvoering hiervan gebeurt door samenwerking tussen de Drentse KEI en het NMF Drenthe. Alle gemeenten worden hierbij opgeroepen om dit ook lokaal verder te ontwikkelen en (ook financieel) te ondersteunen.

Visie op een duurzame Drentse energieaanpak:
Om te komen tot een succesvolle duurzame energietransitie in Drenthe staat voor de Drentse KEI de noodzaak vast om te komen tot een groeiend draagvlak centraal onder de inwoners van Drenthe. Dit houdt in dat er ruimte moet worden gemaakt voor een proces van onderop waarbij lokale gemeenschappen de regie houden over de duurzame energievoorziening in hun eigen gebied. Daarbij is het streven te komen tot een maximaal lokaal eigendom van de energievoorziening. De KEI ziet de energietransitie niet als bedreiging, maar als kans voor versterking van de lokale gemeenschap.

De Drentse KEI wil deze visie vormgeven aan de hand van de volgende 7 aandachtspunten.

1. De Drentse KEI vertegenwoordigt en ondersteunt de coöperatieve beweging
De Drentse KEI is de Drentse koepel van Energie VanOns en van de Drentse coöperaties die lid zijn van de KEI. Als zodanig bepleit de KEI de betrokkenheid van de VanOns-organisaties in het verduurzamingsproces in Drenthe omdat we op die manier de coöperatieve aanpak inhoud kunnen geven. Voorbeelden zijn de levering van duurzame energie via Energie VanOns, de ontwikkeling van opwekprojecten via Bronnen VanOns en de uitrol van duurzame deelmobiliteit via Mobiliteit VanOns. Ook staat ons KEIenteam van specialisten de leden en andere energie-initiatieven ten dienste via de Energiewerkplaats Drenthe.

Drentse Koepel Energie Initiatieven
samen op weg naar een duurzamer samenleving

Voorzitter: Hans Hornstra | *Koopmansplein 16* | *9401 EL Assen*
06 20748453 | *www.drentsekei.nl* | *info@drentsekei.nl*
Handelsregister KvK 57666105 | *Btw nr. 8526.82.128* | *Bankrekening NL46 TRIO 0786 7057 79*

2. Elke gemeente een energiecoöperatie

Verdere ontwikkeling en ondersteuning en vooral professionalisering van bestaande en nieuw op te richten energiecoöperaties in Drentse gemeentes. Elke gemeente in Drenthe heeft een stevig gewortelde energiecoöperatie nodig. Wellicht kunnen we dit tot een gezamenlijke opgave voor alle bestaande energiecoöperaties en de Energiewerkplaats Drenthe maken. De lokale energiecoöperatie heeft een rol bij de ondersteuning van lokale gemeenschappen die duurzame lokale zelfvoorziening nastreven.

3. Lokaal eigendom

De KEI streeft niet alleen naar lokaal eigendom van 50% zoals het Klimaatakkoord stelt, maar stelt dit als minimum. De profijten van lokale opwek moeten wat ons betreft minimaal voor 50%, maar liefst voor 100% lokaal worden ingezet voor de verduurzaming van de lokale gemeenschap, incl. de bedrijven. Bronnen VanOns ontwikkelt in opdracht van lokale energie-initiatieven productie-installaties en draagt het eigendom over aan de lokale (op te richten) energiecoöperaties.

4. Duurzame opwek hand in hand met besparen

Door te streven naar maximale lokale zelfvoorziening staat elke lokale gemeenschap voor de afweging welke opwek-omvang er nodig is. Hoe meer maatregelen die besparen, des te minder opwek er nodig is. Coöperaties, de KEI en gemeenten leveren hiervoor gezamenlijk ondersteunende informatie en adviezen om de energievraag van huishoudens en bedrijven sterk te verminderen.

5. Verminderen behoefte aan grote netwerkverzwaring

Bij een lokale eigen energievoorziening als uitgangspunt hoort ook een ander soort netwerk dat veel minder (of niet meer) afhankelijk is van het openbare gas- en elektriciteitsnet dan bij een top-down transitie met grootschalige zon- en windparken. Daar hoort de verdere ontwikkeling en toepassing van private netten (via de Experimentenregeling Elektriciteit en gas), opslag-, conversie- en netbalanceringstechnieken bij. De KEI werkt samen met Energie VanOns, Bronnen VanOns en andere aanbieders van nieuwe technieken en processen om tot een optimale mix van private en openbare netten te komen. Het doel is enerzijds de energietransitie te versnellen en anderzijds de energievoorziening in (gedeeltelijk) lokaal eigendom te brengen. Kostenbesparing en maatschappelijk rendement staat hierbij voorop.

6. Toegankelijk, ook voor lagere inkomens

De (kale) energiekosten mogen niet stijgen. Dat betekent dat er een verantwoordelijkheid voor overheden is om, samen met maatschappelijke organisaties, manieren te vinden om investeringen in verduurzaming voor inwoners voor te financieren en mogelijk te maken. Daarbij is het van belang om inwoners te ontzorgen bij het zetten van stappen in hun eigen woning. Het kiezen van de juiste maatregelen, het aanvragen van leningen en subsidies, het vinden van gekwalificeerde uitvoerders, het zijn allemaal grote hobbels voor inwoners om te komen tot effectieve verduurzaming. Er zal een goede mix moeten komen tussen effectieve standaardoplossingen en maatwerk.

7. Zorgvuldige inpassing van opwekprojecten met aandacht voor natuur en landschap

Samen met de NMF en terrein beherende organisaties zetten we in op een optimale synergie tussen opwekken en verbeteren van de ecologie en biodiversiteit van de opweklocaties volgens het Energietuin concept. Hiervoor hanteren we de 7 vuistregels van ons Manifest Zonneparken Noord-Nederland. Wij vragen de Overheden en de commerciële ontwikkelaars dit Manifest te hanteren en met de VanOns beweging gezamenlijk de energietransitie te realiseren.

Drentse Koepel Energie Initiatieven
samen op weg naar een duurzamer samenleving

Voorzitter: Hans Hornstra | *Koopmansplein 16* | *9401 EL Assen*
06 20748453 | *www.drentsekei.nl* | *info@drentsekei.nl*
Handelsregister KvK 57666105 | *Btw nr. 8526.82.128* | *Bankrekening NL46 TRIO 0786 7057 79*

Bijlage 2 Volledige Reactie van de werkgroep Duurzaam Kloosterveen

Van: de werkgroep Duurzaam Kloosterveen

11 mei 2021

Betreft: Reactie Duurzaam Kloosterveen op de RES 1.0 van Drenthe

De werkgroep Duurzaam Kloosterveen heeft kennis genomen van de Regionale Energie Strategie 1.0 versie 1 april 2021 (RES) voor Drenthe. De energie transitie gaat grote impact hebben in Drenthe en daarmee ook in Assen. In deze reactie leggen wij in het bijzonder onze focus op de mogelijke consequenties voor de wijk Kloosterveen in Assen. Wij realiseren ons dat de RES niet specifiek voor de wijk Kloosterveen geschreven is. Toch denken wij dat het juist belangrijk is de gevolgen op wijk niveau in kaart te brengen. Duurzaam Kloosterveen is van mening dat de energie transitie alleen succesvol kan zijn als er samen met burgers naar oplossingen wordt gezocht die werkbaar zijn op wijk niveau.

Duurzaam Kloosterveen vind het goed dat met deze RES een begin gemaakt wordt om de gevolgen van de energie transitie voor de inwoners van Drenthe in kaart te brengen. Op basis van de in de RES genoemde ambitie voor het opwekken van zon en wind energie is te concluderen dat de provincie Drenthe, nog los van het benutten van ruimte op daken, zoekt naar locaties voor ongeveer 80 grote windmolens (8 MW met tip hoogte 190 meter) en locaties met een totale omvang van ongeveer 2500 voetbalvelden voor zonnepanelen. Dit vraagt veel ruimte en ook grote aanpassingen aan de energie infrastructuur en het landschap in Drenthe. Aanpassingen die ook allemaal betaald moeten worden. Het is dus duidelijk dat de impact van deze plannen voor de burgers zowel als bewoner, energie gebruiker als belastingbetaler zeer groot is.

Na het lezen van deze RES vragen wij aandacht voor de volgende punten.

<u>Het proces – betrek bewoners bij vervolg activiteiten</u>

Bij het schrijven van de RES zijn geen partijen betrokken geweest die rechtstreeks de belangen van (wijk)bewoners vertegenwoordigen. Toch heeft de energietransitie een grote impact op burgers: middels aanpassingen aan hun woning, een permanente verandering van het landschap, overlast van geluid en werkzaamheden voor aanpassingen aan hun woning als ook extra belastingen en tarieven om de transitie te betalen. Daarom moet de participatie van burgers centraal staan. De RES is een levend document er komen dus nog vervolg activiteiten. Onze oproep is om bij deze vervolg activiteiten nadrukkelijk de wijk bewoners te betrekken.

<u>De status van de RES – inspraak moet mogelijk blijven.</u>

Weliswaar heeft de RES geen juridische status, maar in het document staan veel “visies” en “beleidskeuzen”. Duurzaam Kloosterveen is bezorgd dat het RES gebruikt gaat worden als een soort “regeerakkoord” waarin keuzes al op voorhand zijn vastgelegd en dichtgetimmerd. De inspraak van bewoners in de vervolg activiteiten wordt dan heel beperkt. Wij zouden dit onwenselijk vinden en menen daarom dat de gemeente geen beroep zou moeten doen op “afspraken in de RES”. De deur naar betekenisvolle inspraak moet open blijven staan voor wijk bewoners.

<u>Groene Waterstof – sluit Assen aan op de waterstof infrastructuur</u>

Duurzaam Kloosterveen vind de aandacht voor waterstof in de RES voor de regio Assen veel te beperkt. Waterstof heeft de potentie om het huidige aardgas te vervangen en “hoge temperatuur warmte” te leveren aan woningen. Hoge temperatuur warmte is voor veel woningen in Kloosterveen en daarbuiten van belang omdat daarmee tegen veel lagere kosten dan met de “lage temperatuur warmte” van een warmtepomp een woning geschikt kan worden gemaakt om in 2050 aardgas vrij te verwarmen. Wij begrijpen dat het nog een aantal jaren zal duren voordat waterstof voldoende

beschikbaar zal zijn. Toch vragen wij nadrukkelijk om voor te sorteren op een aansluiting van Assen op de toekomstige waterstof infrastructuur. In de RES worden alleen projecten in Hoogeveen en Emmen genoemd, wij vinden het van belang dat ook Assen tijdig aansluit op het waterstof netwerk en dat serieus gekeken wordt naar mogelijkheden voor waterstof in de wijk Kloosterveen.

Inwonersparticipatie bij energieprojecten – zorg voor realistische mogelijkheden

In de RES wordt terecht aandacht gevraagd voor financiele participatie van bewoners en gedeeltelijk lokaal eigendom bij energieprojecten. Duurzaam Kloosterveen is voor lokale participatie en vraagt de gemeente dit beleid verder uit te werken. Wel merken wij op dat als huishoudens een grote investering gevraagd wordt om hun eigen woning van het gas af te halen er in de praktijk voor veel mensen geen geld meer over is om te participeren in lokale energieprojecten. Dit onderstreept nogmaals het belang om een oplossing te kiezen voor Kloosterveen die kosten efficient is voor huiseigenaren en huurders.

Delen van opbrengsten - zorg voor concrete plannen

Duurzaam Kloosterveen is het er mee eens dat een deel van de financiële opbrengsten van energieprojecten ten goede moet komen aan de regio. Duurzaam Kloosterveen vraagt de gemeente hiervoor met concrete plannen te komen.

Recycling – zorg tijdig voor oplossingen

In relatief korte tijd moeten veel windturbines en zonneparken worden aangelegd. In deze RES wordt ons inziens te weinig aandacht besteed aan de impact die het over ca. 20 jaar verwijderen en vervangen van deze energie infrastructuur gaat hebben. Waar gaan tegen die tijd de dan afgedankte windturbines en zonnepanelen heen? Hoe worden die gerecycled en hoe wordt het landschap hersteld? Wie gaat de kosten hiervan betalen? Duurzaam Kloosterveen roept op om hier tijdig uitvoerbare afspraken over te maken met buurtbewoners en eigenaren van energie infrastructuur zodat er geen afval achterblijft in de provincie.

Opslag van stroom – meer aandacht voor het energiesysteem is nodig

In de RES wordt beperkt aandacht besteed aan het probleem van opslag van stroom. Zon en wind energie leveren stroom niet op het moment dat huishoudens dit nodig hebben voor verwarming. Met name bij all-ellectric oplossingen worden huishoudens afhankelijk van levering van grotere hoeveelheid stroom in de winter, ook als het niet waait. De beschikbare stroom opslag en transport capaciteit is hiervoor nu niet aanwezig. Ook in dit kader is meer aandacht voor de rol die waterstof in Assen kan spelen om dit probleem op te lossen aan te bevelen.

In deze context vinden wij het uitdrukken van duurzaam opgewekte energie in het “aantal huishoudens” dat daarmee kan worden bedient ook verwarrend. Immers deze vergelijking gaat volledig voorbij aan het verschil in opwek- en verbruiksmoment. Daarnaast wordt meestal vergeleken met het huidige elektriciteitsverbruik per woning, terwijl dat juist door elektrische auto’s en warmtepompen fors zal gaan stijgen. Duurzaam Kloosterveen vraagt daarom om een integrale systeem oplossing die ook opslag en transport van energie meeneemt.

Transport van stroom - wie gaat betalen?

De netbeheerders geven in de RES aan dat zij de transportcapaciteit voor ambitie van de RES regio Drenthe kunnen realiseren, maar dat daarvoor stevig moet worden geïnvesteerd. De kosten hiervan zullen conform de geldende regelgeving worden doorberekend in de transporttarieven die door burgers en bedrijven betaald moet worden. De huishoudens gaan dus naast de investeringen in hun eigen woning ook flink meebetalen aan de aansluiting van wind en zonneparken en aan de aanpassingen van het stroomnet in Drenthe. Duurzaam Kloosterveen vraagt om meer duidelijkheid over de financiele en praktische consequenties van uitbreiding van infrastructuur. Bijvoorbeeld:

- Hoe hoog zijn de extra kosten en hoeveel duurder wordt het transport van gas en stroom voor huishoudens?

- Gaan huishoudens in Drenthe betalen voor de kosten van de aansluiting van wind en zonneparken op het regionale net ten behoeve van stroom die buiten de provincie zal worden afgenomen?
- Hoeveel straten moeten opengebroken worden en welke overlast geeft dit?
- Hoeveel groter worden de HS/MS stations en waar gaan extra hoogspanningsleidingen komen?

Geen windmolens in de gemeente Assen

Deze RES 1.0 voorziet geen wind energie binnen de gemeente grenzen van Assen, en eveneens niet direct rond Assen. Duurzaam Kloosterveen is het daar mee eens. Hoge windmolens passen niet in Assen. We spreken dan ook op voorhand de hoop uit dat we windenergie niet toch terug zien komen in volgende versies van de RES. Enige zorg daarover bestaat vanwege de door de gemeente Assen opgestelde energie-potentiekaart (zie bijlage). Hierin zijn zoekgebieden ten westen en ten noorden van de gemeente Assen ingetekend ook in de buurt van de wijk Kloosterveen. Duurzaam Kloosterveen vraagt de gemeente niet te zoeken naar windgebieden in en rond Assen.

Zeijerveen uitbreiding MS/HS station - voorkom overlast

De RES beschrijft dat op het Zeijerveen HS/MS station na uitbreiding een deel van de RES-bijdrage kan worden aangesloten. Het station Zeijerveen is direct naast de wijk Kloosterveen gelegen. Duurzaam Kloosterveen vraagt de gemeente Assen ervoor te zorgen dat aanpassingen en uitbreidingen van dit station niet tot laag frequent geluid (bromtonen) of andere (geluids)overlast gaan zorgen in de wijk.

Uitbreiding elektriciteitsnetwerk ook in Kloosterveen?

De RES beschrijft dat vooral bij all-electric verwarming van woningen het elektriciteit netwerk lokaal moet worden verzwaard. Duurzaam Kloosterveen heeft al aangegeven dat alleen een all-ellectric oplosssing vanwege ondermeer de hoge kosten per huishouden geen bespreekbare oplossing voor Kloosterveen is. Duurzaam Kloosterveen constateert dat ook het stroom netwerk van Kloosterveen zonder aanpassingen niet geschikt is. Wij zien dit als een aanvullend argument dat de gemeente zich niet alleen op een all-ellectric oplossing voor Kloosterveen moet richten. Duurzaam Kloosterveen vraagt om in de uitwerking van de RES meer aandacht te besteden aan de consequenties van aanpassingen aan lokale elektriciteit of gas netwerken op de leefbaarheid in de wijk. Verder zouden we graag zien dat er duidelijkheid komt over de geschiktheid van het gasnetwerk in Kloosterveen voor toekomstig waterstof gebruik.

Tot slot deze RES maakt duidelijk dat er grote veranderingen nodig zijn om de energie transitie vorm te geven. Betrokkenheid van burgers bij oplossingen voor hun eigen wijk is daarbij essentieel Duurzaam Kloosterveen zal zich inzetten om met de gemeente werkbare oplossingen voor de wijk Kloosterveen te ontwikkelen.

Namens de werkgroep Duurzaam Kloosterveen

Bijlage Kaart zoekgebieden wind gemeente Assen

Bijlage 3 Volledige inwonersreactie – binnengekomen via de griffie

Assen, 7 mei 2021

Betreft: Reactie op de RES 1.0 regio Drenthe

Geachte college en raadsleden van de gemeente Assen,

Samenvatting

In dit document is een reactie gegeven op de RES 1.0 Regio Drenthe
De RES heeft geen juridische binding , waardoor er op de RES geen bezwaar en beroep kan worden aangetekend. Echter, ook in het proces van de RES heeft de burger geen of zeer weinig invloed gehad, maar de burger krijgt wel de lasten en niet de lusten.
Desalniettemin kan men tot 15 mei reageren om mee te denken en mee te werken aan de energietransitie en een duurzaam Assen.
Omdat ik mij ernstig zorgen maak over zowel het democratisch gehalte van gehele proces van de RES tot nu toe als wel hetgeen wat ons nog te wachten staat, wil ik via dit document mijn uitgebreide visie geven. Mijn zienswijze is opgedeeld in de volgende onderwerpen:

- **Besluitvorming en juridische status**
- **Opwek hernieuwbare energie**
- **Milieueffecten**
- **Financiële consequenties**

Het belangrijkste onderwerp betreft het besluitvormingsproces en de juridische status van de RES. Ik besluit met het geven van een inhoudelijke reactie op verschillende paragrafen in de RES.

1. **Besluitvorming en juridische status**

Het eerste wat opviel is paragraaf 1.4 over de juridische status van de RES:

" De RES is een strategie waarin we onze ambitie beschrijven, die de basis vormt voor omgevingsvisies, verordeningen en omgevingsplannen van gemeenten en provincie. Daarin worden de afspraken uit de RES integraal afgewogen en ruimtelijk geborgd. Provincie en gemeenten doen dat vanuit hun eigen rol binnen de ruimtelijke ordening.
De uiteindelijke vaststelling van de RES vindt plaats in de gemeenteraden, Provinciale Staten en de Algemeen Besturen van de waterschappen van de RES-regio Drenthe. Dit besluit is geen besluit in de zin van de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB) waarin een besluit wordt beschreven als "een schriftelijke beslissing van een bestuursorgaan, inhoudende een publiekrechtelijke rechtshandeling". Deze AWB gaat niet op voor de RES, omdat de RES geen juridische binding heeft en niet op (externe) rechtsgevolgen is gericht.

Op de RES kan geen bezwaar en beroep worden aangetekend. Dat kan plaatsvinden via betreffende omgevingsvisies, verordeningen en omgevingsplannen".

Hier blijkt dus uit dat een burger geen bezwaar of beroep kan aantekenen tegen de RES. Dit lijkt mij zeer ondemocratisch. Immers, het beleid en de visie, die nu in de RES voor ligt, is de resultante van een heel proces buiten de burger om. Het begint bij de IPCC en eindigt via klimaattafels en Klimaatakkoord in de RES en de Transitievisie warmte. Zowel de landelijke Klimaattafels als de Drentse Energietafel waren bezet met organisaties met zakelijke belangen, bestuurlijke belangen en gesubsidieerde ngo's. De burger mag alleen zijn stem laten meewegen (pag. 12):

"*Om onze ambities en bijdrage te realiseren, werken we samen als één regio met een grote verscheidenheid aan partners (zie hoofdstuk 2) en wegen we de stem van onze inwoners mee".*

Maar het is mijn stellige overtuiging dat in een besluitvormingsproces in de energietransitie de burgerparticipatie volwaardig tot uitdrukking moet komen en dat de burgers een sturende rol hebben in het proces. Ik maak mij bovendien ernstige zorgen over de democratische legitimering en de bescherming van de volksgezondheid.
Immers, de uitvoering van het (ondemocratisch tot stand gekomen) Klimaatakkoord vindt grotendeels plaats via de RES. Maar de besluitvorming over de RES, zowel voor gemeenten (lagere overheden) als burgers, is geheel buiten de Europese regel op gebied van inspraak en democratische legitimiteit om gegaan. Ik verwijs daarbij naar het bindende verdrag van Aarhus.
Op het niveau van gemeenten kan zij, door 'hun' RES vast te stellen, zich ook committeren aan de uitvoering ervan. Voor de uitoefening van hun wettelijke bevoegdheden (vaststellen omgevingsvisie, omgevingsplan etc.) zal het RES dan leidend zijn. Artikel 7 van het Verdrag van Aarhus dwingt tot participatie in een vroeg stadium, als alle opties nog open liggen en doeltreffende inspraak nog mogelijk is.
Nu lijkt het erop dat raadsleden zich erbij neerleggen, zoals blijkt uit een recent nieuwsbericht over de RES, waarin door de woordvoerder van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat wordt gezegd: "*Dat we nu nog in de fase van de plan- en visievorming zijn en dat participatie pas belangrijk is in de projectfase*". In die fase is participatie zinloos, want dan zijn de kaarten immers al geschud.
Juist in de eerdere fasen van plan- en visievorming kan het publiek nog een doeltreffende inbreng hebben, waarbij de kosten voor burgers en alle andere consequenties dus ook op het gebied van volksgezondheid duidelijk moeten zijn en zijn vastgelegd.
De grondslag van het RES proces is gebeurd zonder inbreng van burgers en valt op deze manier niet te repareren. Burgers hebben recht om in een vroeg stadium nee te zeggen tegen de plannen en omdat dit niet mogelijk was, hebben zij het recht om NEE te zeggen als de plannen in projectfase zijn.

Hoewel in de Omgevingswet meer aandacht wordt gevraagd voor het belang van burgerparticipatie in een vroeg stadium, is dit niet meer dan een geste. De burger heeft geen wezenlijke invloed op de ruimtelijke planvorming en het ruimtelijk beleid dat in de Omgevingsvisie en in de RES wordt voorgenomen en dit is in strijd met Verdrag van Aarhus.

De Omgevingswet is een kaderwet en vormt daarmee een kader voor lagere wetgeving. In theorie kan dus zonder al te veel parlementaire controle de bescherming van de burger worden uitgekleed. Op gemeentelijk niveau is het college van Burgemeester en Wethouders bij ruimtelijke projecten vaker bevoegd gezag en staat de gemeenteraad buitenspel. Met de invoering van deze wet wordt opnieuw een stuk van de democratie, lees de democratische controle, ondermijnd en staat de burger vaker met de rug tegen de muur, in plaats van dat zij beschermd wordt door de overheid. Een ongewenste tendens die niet wenselijk is voor de democratische rechtsstaat waarin we leven: de grondbeginselen van de rechtsstaat worden geschonden.

De totstandkoming van de processen van Klimaattafels tot de RES houdt in zekere zin een *carte blanche* in voor de uitvoering. Hoe desastreus dit kan aflopen heeft de Toeslagenaffaire inmiddels bewezen. Elke menselijke maat is bij de uitvoering van de wet verdwenen en aan de perverse effecten, die zich voordeden bij het toepassen van de wet, had men binnen de Belastingdienst geen boodschap. Zelfs de rechterlijke macht niet. Immers de wet werd correct uitgevoerd.

Kamerlid Pieter Omtzigt beschrijft in zijn position paper d.d. 20 november 2020 een problematiek, die op meer terreinen dan de Belastingdienst binnen de overheid van toepassing is. De voorgestelde wijziging Klimaatwet heeft kenmerken in zich, die door de heer Omtzigt haarscherp in zijn position paper zijn omschreven.
Hij beschrijft in ieder geval daarin het manco dat wetten worden opgesteld om orde op zaken te stellen en omgangsvormen te bepalen in bepaalde situaties, waarbij onvoldoende wordt gekeken naar de uitvoering en uitvoerbaarheid (en gevolgen) van deze regels.

In het Klimaatakkoord is destijds ook afgesproken een kostenafwegingskader te maken om verantwoord om te kunnen gaan met (lokale/regionale) kostprijsverhogende wensen. Een concept voor dit kader is beschikbaar, maar wordt niet toegepast binnen de RES. Dit kostenafwegingskader gaat uit van wensen vanuit de regio-lees bestuurders van het dagelijks bestuur van gemeenten. De gemeenteraden en Provinciale Staten, die kunnen zorgen voor de democratische legitimatie ,zijn buitenspel gezet.

In de RES is dus onvoldoende aandacht voor de positie van de burgers en die met oplopende kosten ten behoeve van de uitvoering van de energietransitie worden geconfronteerd en ten aanzien van hun leefomgeving door het voorgestelde RES proces tegen de muur worden gezet.

Maar het kan nog erger. In de beoogde wijzigingen van de Klimaatwet wordt een reeks instrumenten geïntroduceerd, die het mogelijk maken het klimaatbeleid snel en flexibel bij te sturen. Doelstellingen worden daarbij aangescherpt en juridisch afdwingbaar. Daarmee wordt beoogd dat de Klimaatwet de wet is, die borgt dat Nederland een maximale inspanning gaat leveren om het 1,5°C-doel te halen.
De gekozen instrumenten zijn de ingrediënten voor het creëren van doorzettingsmacht. Middels de voorgestelde wijzigingen wordt het afdwingen van eenzijdig medewerking van andere partijen geregeld, door middel van wettelijke mogelijkheden of financiële middelen. Daarmee wordt dit wetsontwerp eentje van het formaat die slecht is voor de democratie. Deze wordt door het toevoegen van de beoogde instrumenten in de Klimaatwet nog verder

ondermijnd dan nu al het geval is. Terwijl in beginsel een wijziging van een wet moet leiden tot verbeteringen en herstel van de democratie. In een land als Nederland kan dit toch niet de bedoeling zijn.

2. Opwekking hernieuwbare energie

Van het primaire energiegebruik van 3100 PJ was in 2020 slechts 7% hernieuwbaar opgewekt. Van die 7% was ook nog meer dan de helft afkomstig uit discutabele biomassa. Wat ook weinig bekend is dat we met 7,7 miljoen huishoudens samen nu slechts ca. 5% van ons totale energiegebruik in de vorm van elektriciteit gebruiken. Dus als we alle elektriciteit bij huishoudens klimaatneutraal opwekken, blijft er nog 95% fossiele energie over. Grootschalige duurzame energie kunnen we bij lange na niet voldoende opwekken voor 2030 of 2050.
Een belangrijke negatieve eigenschap is namelijk dat hernieuwbare energie uit zon en wind *aanbod gestuurd* is. Daarbij zal er altijd een gelijke hoeveelheid fossiel energievermogen als back-up klaar moeten staan om aan de vraag te voldoen tijdens windstille dagen en wanneer de zon niet of niet voldoende schijnt. Echter, deze noodzakelijk back-up betekent wel ook CO_2 uitstoot .
Een andere negatieve factor van hernieuwbare energie opwekken is het ruimtebeslag. Door de geringe energiedichtheid zijn veel molens en panelen nodig en daarvoor is veel ruimte nodig. En dat hebben we niet in Nederland. Fossiele energie in de vorm van energiecentrales heeft veel minder ruimte nodig.
We moeten ook niet vergeten dat alle technische installaties een beperkte levensduur hebben. Dat geldt ook voor windturbines en zonnepanelen en deze moeten na 15 – 20 jaar worden vervangen.

Zonne-energie

De Universiteit Wageningen heeft onderzoek naar de opbrengst van een zonneweide : " *Wat levert een Zonneweide per ha op*?"(bron https://edepot.wur.nl/336567). Op basis van dit onderzoek concluderen ze, dat op efficiënt ingedeelde zonneparken een vermogen van 0,5 MWp (megawattpiek) per ha te realiseren is, waarmee onder ideale omstandigheden 1.000 kWh per KWp per jaar aan stroom is op te wekken. Dat is een stroomopbrengst van 500 MWh per ha, ongeveer het verbruik van 150 huishoudens. Waarom zonneakkers bij lange na niet voldoende energie leveren is daarmee duidelijk. Een zonnepark van 100 ha levert per jaar niet meer dan 100 x 500 MWh = 50.000 MWh per jaar. Dat lijkt veel, maar energetisch stelt het weinig voor. Het komt neer op 32 draaiuren van de Eemshavencentrale.

Windenergie

Van meerdere kanten wordt beweerd, dat windenergie, vooral elektriciteit uit wind op zee, binnenkort goedkoper zou worden dan elektriciteit uit fossiel of kernenergie en dat ook nog zonder subsidie.
Maar windturbines produceren namelijk alleen elektriciteit als het voldoende waait en hebben dan voorrang op het net. Volgens ervaringscijfers hebben windmolens op land een productiecapaciteit van slechts 21%. Gedurende de overige 79% is er back-up nodig van vooral gascentrales.
Een gascentrale kan daarentegen elektriciteit wel continu leveren, ook als het niet waait. Die centrale kan bovendien bij- en afregelen naarmate de vraag naar elektriciteit bij de gebruikers varieert. Dat doet die windmolen niet, die levert evenals een zonnepark, aanbod gestuurde elektriciteit. De centrales moeten daarbij de fluctuaties van de elektriciteit snel compenseren en daardoor moeten ze continu stand-by staan omdat de wind plotseling kan

wegvallen of de wind over kan gaan in harde storm, waardoor de windturbines plotseling stil gezet worden. Dat regelen en stand-by staan is de reden dat zo'n centrale veel minder efficiënt draait met veel lager rendement (ca 20% i.p.v. 50-60% bij vollast) en dat brengt voor die centrales veel extra kosten met zich mee. Die kosten moeten natuurlijk wel worden opgebracht en zitten daarom versleuteld in de elektriciteitsprijs voor de burger.
Die kosten zouden eigenlijk moeten worden toegerekend aan de beheerders/eigenaren van windturbines. Door de stand-by draaiuren met lage rendementen worden namelijk aanzienlijke extra hoeveelheden CO2 uitgestoten, die niet op rekening komen van de windenergie.

Wat in de RES m.i. ontbreekt is een beschouwing over de gevolgen van de elektrificatie van het wegverkeer. Door de toename van het aantal elektrische voertuigen (EV) zal, naast het gasloos maken van woningen, de behoefte aan elektriciteit (fossiel of hernieuwbaar) ook nog drastisch toenemen.
In een studie uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen: *"Electrification of heating and transport, A scenario analysis of the Netherlands up to 2050*" is onderzoek gedaan naar de te verwachte elektriciteitsbehoefte in 2050 bij het volledige elektrificeren van de woningen en van de transportsector.
Berekeningen laten zien, dat er in het volledig elektrisch scenario totaal 36,4 TWh extra elektriciteit nodig is om alle woningen in 2050 gasloos te maken. Dat komt neer op een toename van 30% van de huidige elektriciteitsvraag.

Voor de mobiliteit in het volledig elektrisch scenario betekent dat er in 2050 daarboven een elektriciteitsvraag is van 39,4 TWh als alle voertuigen elektrisch aangedreven zijn.

Samengevat betekent de 100% elektriciteit optie, inclusief een autonome groei van 0,5% per jaar, een extra elektriciteitsvraag van 100 TWh in 2050.
De vraag is waar die elektriciteit vandaan moet komen.
Het regeringsbeleid is dat voor de toekomstige elektriciteitsvoorziening alle conventionele centrales, behalve de gascentrales, zullen worden gesloten. In 2030 al zijn de belangrijkste energiebronnen dus aardgas, duurzame energie en import, waarbij de import ook duurzaam moet zijn. Volgens de onderzoekers van de RUG zal het aandeel duurzame energie in het volledig elektrisch scenario beneden de 40% blijven vanwege grote elektriciteitsvraag. In dit scenario zijn gascentrales voor ongeveer 50% verantwoordelijk voor de totale energiebehoefte in 2050.
Volgens de onderzoekers is in feite daarvoor in 2050 een capaciteit van ongeveer 25 GW aan gascentrales nodig, een verdrievoudiging vergeleken met de huidige geïnstalleerde capaciteit van 9 GW. Dat betekent, dat de totale gasvraag voor de binnenlandse markt in 2050 ongeveer op hetzelfde niveau blijft als de huidige gasconsumptie namelijk 30-35 miljard m3!

In deze studie wordt daarbij ook geconcludeerd, dat de CO2-reductie voor het gasloos maken van woningen in 2050 slechts 20% is van de huidige emissie in plaats van een reductie van 95 -100%. Het is volstrekt onbetaalbaar en de benodigde duurzame energie is bij lange na niet voldoende aanwezig, zelfs niet in 2050. Het wrange is daarbij, dat het aardgasgebruik op het zelfde huidige niveau zal blijven, maar dan omgezet in elektriciteit en tegen zeer hoge kosten voor de burger.

3. Milieueffecten

Nergens wordt in de RES aandacht besteed aan de mogelijk aanzienlijke milieueffecten en milieukosten, die de activiteiten in het kader van de energietransitie met zich meebrengt. Denk aan het bouwen en plaatsen van grote windturbines, het aanleggen van warmtenetten en zonneparken. Een paar voorbeelden:

- Het opruimen van gasleidingen in het kader “van het gas af”. Volgens de Wet bodembescherming moet de bodem na gebruik in principe “schoon” worden opgeleverd. Dat betekent ook het verwijderen van b.v. funderingen van gesloopte windmolens. Met het verwijderen van gasleidingen zijn bedragen gemoeid in de orde van grootte als de aanleg. Omdat het aardgasnet voor andere doeleinden, zoals biogas en waterstof, gebruikt kan worden is het verwijderen daarvan sterk af te raden. Bovendien wordt er bij verwijdering van het aardgasnet de mogelijkheid naar een toekomstige overgang naar (“groene “) gasvormige brandstoffen hierdoor bij voorbaat uitgesloten.
- Momenteel zijn er al opslagplaatsen van afgedankte windturbine wieken. Deze bestaan uit composietmateriaal (staal, kunststof, glasvezel, aluminium), dat nog niet te recyclen is. Als dit wel mogelijk zal zijn, zal het recyclen erg kostbaar zijn en wederom energie kosten.
- Voor de bouw van windmolens en zonnecellen zijn veel zeldzame elementen nodig, die in een beperkt aantal streken o.a. in China en Afrika te vinden zijn. Bovendien zijn de hoeveelheden te winnen schaars, schaarser dan de hoeveelheden aardgas en steenkool in de wereld. Het delven en het opwerken van de elementen (zoals dysprosium, terbium, europium, yttrium en neodymium, lithium, kobalt) veroorzaakt lokaal veel lucht– en waterverontreinigingen.
- Voor deze punten past een ketenverantwoordelijkheid van grondstof tot productie. Waarom is wel bijvoorbeeld voor hout met FSC keurmerk en gecertificeerde duurzame palmolie en niet voor het duurzaam winnen van grondstoffen in mijnen zonder kinderarbeid ?
- De buitenunit van de warmtepomp maakt geluid, dat hinderlijk is voor de omgeving, zeker als veel woningen ermee worden uitgerust. Bovendien zijn sommige warmtepompen te gebruiken als airco, wat extra geluidshinder veroorzaakt.
- Te verwachten valt, dat in de winter, wanneer de warmtepomp met een slecht rendement functioneert, men meer gebruik zal maken van de open haard of een pelletkachel (zijnde “biomassa”), met als gevolg veel hinder van rook, stank en uitstoot van kankerverwekkende stoffen. Bovendien komt er daarbij extra CO2 in de atmosfeer, wat men juist met warmtepompen had willen beperken.
- Ondanks Europese afspraken om gehalogeneerde fluorkoolwaterstoffen (HFK’s) uit te bannen, zijn warmtepompen nu nog gevuld met deze uiterst broeikasgevaarlijke koudemiddelen. Jaarlijks lekt gemiddeld 6 procent koudemiddel weg. Dat versterkt het broeikaseffect – wat juist bestreden moet worden. Goedkopere, milieuvriendelijker alternatieven als R-290/propaan willen fabrikanten en installateurs niet, met als argument ‘brandbaarheid’. Als de consumenten hierover beter worden geïnformeerd dan zouden deze HFK’s uit warmtepompen worden gebannen.

Kortom de provincie en de gemeenten moeten ook rekening houden met extra kosten om de nadelige milieueffecten van het klimaatbeleid te onderzoeken en te beperken. Omdat

grootschalige windparken en zonneparken eigenlijk “industriële energiecentrales” zijn, zou een Milieueffectrapportage (MER) vereist moeten zijn.

4. Financiële consequenties

Kosten energietransitie

De voormalige Minister Wiebes verklaarde bij de presentatie van het Klimaatakkoord onder andere het volgende:
“Als wij gezinnen met hoge rekeningen gaan verrassen, dan gaat het niet lukken”, “woonlastenneutraliteit” en *“betaalbaarheid en haalbaarheid voor huishoudens zijn van meet af aan speerpunten geweest voor het kabinet*”.

Dat zijn duidelijke beloftes van de minister. Daarnaast verzekerde Ed Nijpels, voorzitter van de Klimaattafels ons, dat “*energietransitie een feest voor de portemonnee*” zal zijn. Deze uitspraken zijn voor de burger in tegenspraak met de eigen bevindingen en de berekening van het Planbureau voor de Leefomgeving.

Maar een strategie zoals de RES is een plan om een specifiek doel te bereiken. Om een besluit te kunnen nemen om dat plan uit te voeren, moet de financiële haalbaarheid onder meer voor burgers en bedrijven dus klip en klaar vaststaan. Ook moeten overige niet direct financiële consequenties, zoals het effect op milieu en leefomgeving, benoemd en waar mogelijk gekwantificeerd worden. Om beleidsmakers goed te adviseren moeten meerdere mogelijkheden gepresenteerd worden, elk met de eigen consequenties in kosten en verwacht resultaat. Het klimaatakkoord wordt uiteindelijk van onderop vorm gegeven via de RES, mar de RES geeft geen schatting van de kosten , die gemoeid zijn met de voorgestelde aanpak van de energietransitie, noch van een beschikbaar budget. De financiële risico’s voor de beoogde burgerparticipaties, bijvoorbeeld als gevolg van subsidie afbouw of veranderingen in de energiemarkt, worden in het geheel niet benoemd. De van onderop gevormde basis kan dus al geen inzicht geven over de kosten, die gemoeid zijn met de uitvoering van het beleid, noch welke financiële consequenties de uitvoering van het beleid heeft op burgers.

Een belangrijk aspect daarbij is dat windturbines en zonnepanelen een levensduur hebben van 15 tot 20 jaar. Dat houdt in, dat de huidige windturbines en zonnepanelen, en die er nog voor 2030 geïnstalleerd worden, dus voor het jaar 2050 nog ten minste een keer vervangen moeten worden. Dat betekent meer investeringen en meer subsidies. Daarbij komt nog een ander aspect bij, namelijk het opruimen van oude installaties, zoals ook bij bijvoorbeeld mijnbouwinstallaties en energiecentrales het geval is.
Die kosten moeten vooraf berekend en liefst gereserveerd worden. Immers, we hebben niet altijd met draagkrachtige multinationals te maken, maar ook met onbekende initiatiefnemers, kleine bedrijven of lokale energiecorporaties, die voor dit enkele doel zijn opgericht. De kans is aanwezig, dat er na 15 tot 20 jaar geen geld meer is voor het opruimen.

Subsidies

Een ander financieel aspect zijn de subsidies, die verleend worden voor zonneparken en windparken. Er worden de laatste tijd meer vragen gesteld over de efficiency van deze subsidie. Zo stond deze week een bericht in de media betreffende een promotieonderzoek

voor de RUG. Daaruit bleek, dat van de uitgekeerde SDE subsidies voor windturbines 30 – 50% verdwijnt als overwinst in de portemonnee van de initiatiefnemers.
Deze overwinsten zouden vele miljarden behelzen, volgens de onderzoeker. Dit is inefficiënt en onrechtvaardig. Een kleine groep investeerders geniet van “hoge lusten”, terwijl de samenleving zucht onder “hoge lasten”.

Ik noem concreet voorbeeld daarvan. In de Wieringermeerpolder in Noord-Holland is een windmolenpark van multinational Vattenfall gebouwd, die stroom levert aan een datacenter van Google en Microsoft. In dat windpark zullen 99 megaturbines met een tiphoogte van 177 meter, jaarlijks 1,3 miljard kilowattuur (=1,3 TWh) groene stroom produceren voor (in theorie) 370.000 huishoudens.
Vattenfall krijgt in totaal 660 miljoen euro van de overheid voor dat project. Er zijn 32 boeren uitgekocht om dat project te kunnen realiseren. Iedere boer werd miljonair , zij kregen elk 3,3 miljoen euro. De Wieringermeerpolder is, aangejaagd door de lokale politiek, verbouwd tot een rommelig industrieel productielandschap. De voordelen belanden bij Amerikaanse computergiganten, speculerende boerenmiljonairs en een Zweeds energiebedrijf. De nadelen komen terecht bij omwonenden.
Echter, er gaat nog geen wattuur naar de burgers in de Wieringermeerpolder. Maar zij krijgen wel de molens voor hun neus en betalen, net als iedereen, via een opslag op hun stroomrekening, de subsidie aan de multinationals. Op de site van het windpark blijft nog onterecht staan dat de stroom bestemd is voor 370.000 huishoudens.

Subsidies zijn toch in principe bedoeld voor research en ontwikkelingen of voor het steunen van het invoeren van nieuwe technologieën of voor steun voor een onrendabele top. Als, zoals wordt beweert, windenergie en zonne-energie al goedkoper zouden zijn dan fossiele energie, waar is subsidie dan voor nodig? Windturbines zijn allang de onderzoeks- en opstartfase voorbij en hoeven daarom geen subsidie of garantiekapitaal meer, het zijn volwassen industrieën geworden. Waarom verdwijnen dan miljoenensubsidies naar kapitaalkrachtige bedrijven zoals Vattenfall en Google?
Vergelijk dat maar eens met het gasloos maken van Kloosterveen, waar de bewoners van 4000 woningen gezamenlijk zelf de kosten van 100 tot 200 miljoen moeten dragen. Voor de 213.000 woningen in Drenthe komt dat neer op 8 tot 9 miljard euro!

Als ik naar de RES Drenthe kijk schittert een goede financiële paragraaf door afwezigheid. Immers, als energietransitie “haalbaar en betaalbaar” moet zijn en “een feest voor de portemonnee” dan moet dat ook uit plannen duidelijk aantoonbaar zijn. Ik zou de provincie vragen, of een situatie als de Wieringermeerpolder ook in Drenthe kan plaatsvinden en zo nee, waarom niet. Verder moet de RES aangevuld worden met een gedegen financieel meerjarenplan.

5. Reactie op de inhoud van de RES

1. De bijdrage van de RES-Regio Drenthe is als volgt beschreven:

“Als RES-regio Drenthe dragen we met onze eigen ambitie 3,45 TeraWattuur (TWh) bij aan de landelijke opgave van grootschalige hernieuwbare opwekking van elektriciteit op land van 35 TWh. Daarmee vermijden we zo’n 10 procent CO2-emissie; 2,0 Megaton (Mton) CO2-emissie van in totaal 20,2 Mton (35 TWh)”.

De vraag hierbij is: waarom wil Drenthe ca. 10% van de landelijke hernieuwbare opwekking voor haar rekening nemen, terwijl het qua inwonertal slechts 2,5 % bedraagt van Nederlandse bevolking. Dat betekent dat Drenthe voor een **viervoudig** hogere ambitie kiest dan andere provincies. Dit betekent dat ook een onnodige zware wissel wordt getrokken op de natuur en het landschap en dus ook op de inwoners van Drenthe, die zich dat nog niet realiseren. Ter vergelijking: 3,45 TWh is ongeveer gelijk aan driemaal de energie uit de Wieringermeerpolder!
Deze ambitie wordt niet nader onderbouwd en ik zou graag zien dat dit ter discussie wordt gesteld in de gemeenteraden en de Provinciale Staten.

2. Burgerparticipatie (par. 2.2, 2.3, 2.5).

Hierboven is al aangegeven, dat de burgers er bekaaid afkomen en dat is in deze paragrafen duidelijk zichtbaar. Bij de Drentse Energietafel zijn er alleen overheden en partners. Bij de ambtelijke werktafel en werkgroepen zijn alleen ambtenaren betrokken en onder de 8 maatschappelijke partners zijn ook de burgers niet betrokken, behoudens landelijke jongerengroeperingen, die niet direct de Drentse inwoners vertegenwoordigen.
Ter illustratie heb ik in de RES een aantal relevante woorden geteld en in onderstaande tabel weergegeven:

Woord	Aantal woorden in de tekst
samen	91
beleid	43
visie	38
betrokken	27
participatie	24
afspraken	23
partners	23
financiën	6
burger	2
budget	0

Uit deze tabel blijkt, dat de burger en het inzicht in de kosten er in het hele proces van de RES kennelijk geen relevante onderwerpen zijn geweest.

3. Inwonersparticipatie bij energieprojecten (par. 3.2.2).

"Initiatiefnemers, gemeenten en provincie zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor inwonersparticipatie bij energieprojecten. Het vormgeven van een gedegen participatieproces ligt grotendeels bij de initiatiefnemer van dat project. Gemeenten en provincie scheppen de kaders via beleid en zien er proactief op toe dat de initiatiefnemer het participatieproces binnen deze kaders uitvoert. Initiatiefnemers van projecten voor zonne-energie houden zich aan de gedragscode 'zon-op-land' en het manifest zonneparken Noord-Nederland. Initiatiefnemers van windprojecten houden zich aan de gedragscode 'acceptatie en participatie windenergie op land'.

Hieruit blijkt duidelijk, dat de burger pas betrokken raakt bij de uitvoering van de RES als de initiatiefnemer al een project heeft gestart. Niet de gemeente, niet de provincie is leidend hierin, maar de ondernemer of organisatie, die tot doel heeft de bouw van een zonnepark of een windturbine. De ondernemer heeft al een subsidie of vergunning, voldoet aan de RES en

heeft dus geen belang meer in tegenstribbelende burgers. Hiermee geeft de overheid de enige en laatste mogelijkheid uit handen om de burger te beschermen. Er zijn weliswaar gedragscodes en de gemeentes en provincies zien er *pro-actief* op toe, maar de gemeente en provincies hebben ook belang dat de RES wordt uitgevoerd. Hoe willen de gemeenten en provincies dit aanpakken?

4. Opwekking hernieuwbare elektriciteit (par. 3.3).

Uitgangspunt van de berekeningen in de RES zijn de vollasturen van windturbines van 3000 - 3400 en bij zonne-energie zijn de vollasturen 950 per jaar. Dat betekent, dat de windturbines een productiefactor hebben van 35% en de zonnepanelen een productiefactor van 11%. Echter, uit onderzoeken blijkt dat wind-op-land slecht een productiefactor heeft van 21%.
Dat betekent dat de windturbines 79% van de tijd niet (genoeg) produceren en bij zonnepanelen is dat 89% van de tijd. Als het niet waait en de zon niet schijnt moet de elektriciteit worden opgewekt door de mix van kolen, gas en biomassa. Weliswaar is de hernieuwbare energie CO2 vrij, maar de back-up energiemix, is dat niet en heeft nu een CO2 emissie van ca. 450 kg/kWh.

5. Volgende stap (par. 3.5.7)

Hier wordt gesproken over een integrale effectenanalyse.
Door uit te gaan van deze integrale effectenanalyse in plaats van de reguliere milieu effect rapportage, wordt de burger dus opnieuw effectief buiten spel gezet..

6. Kenmerken Drenthe (par. 4.)

Volgens de RES is de aanwezige ruimte in Drentheis vooral in gebruik door de agrarische sector (meer dan 70 procent) en als natuurgebied (meer dan 12 procent). Daar is aan toe te voegen dat landschap veel unieke elementen heeft van de gevolgen van het klimaat tijdens de ijstijd van duizenden jaren geleden. Denk aan de keien van de hunebedden, de Hondsrug, de pingo's, de beekdalen, etc. Nu dreigt dit mooie landschap in enkele decennia opgeofferd te worden met het oog op het huidige klimaat.
Maar ook de agrarische sector is onderdeel van het Drentse landschap. Dat is weliswaar meer een monocultuur, maar de boeren doen hun best om de flora en fauna in stand te houden. Echter, nu dreigt er een nog slechtere monocultuur te ontstaan namelijk die van panelen en wieken, die niet zeker past bij de habitat van bijvoorbeeld de grutto en de kievit.

7. Resultaat uitgevoerde onderzoeken (par. 4.5)

Wat betreft de Proeftuin Aardgasvrije Wijken verwijs ik naar mijn "*Appel aan de gemeenteraad over Transitievisie Warmte Assen* "op 30 april.

Ten aanzien van het elektriciteitsnetwerk is de vraag of hier ook rekening is gehouden met de elektriciteitsvraag door de elektrische voertuigen in de toekomst. Door de toename van het aantal elektrische voertuigen zal, naast het gasloos maken van woningen, de behoefte aan elektriciteit (fossiel of hernieuwbaar) nog meer toenemen. De RES sterkt zich weliswaar uit in die richting, maar het is wel zaak om dit mee te nemen.

8. Aandachtpunten en randvoorwaarden (par. 5)

De RES vermeld , dat voor het oplossen van problemen voor het realiseren van onze bijdrage de Rijksoverheid maximaal dient te faciliteren en stimuleren. Daarom wordt aan de Rijksoverheid en de omliggende RES-regio's aandacht gevraagd voor een aantal aandachtspunten en randvoorwaarden, die uit deze RES 1.0 voortvloeien.
Elders is in de RES vermeld, dat uiteindelijk de initiatiefnemers of vergunninghouders van projecten er moeten voor zorgen, dat de burgers er bij worden betrokken. Nu het afhangt van de Rijksoverheid aan de ene kant en de projecten aan de andere kant ,vraag ik mij af wat de sturende en toezicht rol van de provincie nog is bij het hele traject inclusief de 15 aandachtpunten en randvoorwaarden.

9. Financiering (par. 6.5)

In deze korte paragraaf wordt vermeld, dat de RES'en een belangrijk onderdeel zijn van het Klimaatakkoord. Met de RES'en zouden de 30 energieregio's een substantiële bijdrage leveren aan de doelen die zijn gesteld in het Klimaatakkoord. En verder, dat het nieuwe kabinet zo spoedig mogelijk een besluit zal nemen over de financiering van de ondersteuning van het RES-proces, omdat er veel waarde wordt gehecht aan continuering van het huidige proces.

Dat is in de RES een heel kleine paragraaf over een zeer belangrijk onderwerp. Maar het behelst alleen maar nog het geld dat de Provincie voor het RES proces vangt. Het gaat niet over de kosten die de burger moet betalen, zoals de ODE toeslag en het gasloos maken van de woning.
Ik concludeer daarmee dat een totaal overzicht van de kosten ontbreekt van alle varianten van de energie strategie. En dan met name waar het geld vandaan moet komen.

6. Samengevat

Ondanks het feit dat de RES een strategie is en er geen bezwaar en beroep op mogelijk is, heb ik toch gemeend een uitgebreide zienswijze te geven.
Mijn zienswijze is vooral gericht op de ondemocratische besluitvorming en de juridische status van de RES. Daar waar de burger een bouwvergunning tegen kan houden vanwege het broeden van een ijsvogel, staat de burger buitenspel als het gaat om een energiestrategie voor de komende 30 jaar met enorme landschappelijke gevolgen en gigantische financiële consequenties. De belangen van de burger zijn niet voldoende meegenomen, dit in tegenstelling tot partners met zakelijke, bestuurlijke en subsidie belangen. Ik hoop dat mijn zienswijze op een serieuze behandeling kan rekenen

Een kopie van deze brief is verzonden aan de Provinciale Staten van Drenthe

Hoogachtend

Deze brief wordt mede ondersteund door het team Duurzaam Kloosterveen